

TÜRKİYE’NİN KIZILDENİZ VE BASRA KÖRFEZİ’NDEKİ EKONOMİK KONUMU: MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER VE KÜRESEL AKTÖRLERLE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ 2000 – 2025

TÜRKİYE’S ECONOMIC POSITION IN THE RED SEA AND THE PERSIAN GULF: A COMPARATIVE ANALYSIS OF MACROECONOMIC INDICATORS WITH GLOBAL ACTORS (2000–2025)

*Hüseyin TEZER**

» Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Öz

Bu çalışma, Türkiye’nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle geliştirdiği ekonomik ilişkilerin 2000–2025 dönemindeki dönüşümünü karşılaştırmalı ve gösterge-temelli bir makroekonomik çerçevede incelemektedir. Analizde Türkiye’nin bölge ülkeleriyle ticaret hacmi, ihracat ve ithalatı, ticaret dengesi, doğrudan yabancı yatırımlar, pazar payı ve ticaret yoğunluğu gibi göstergeler kullanılarak ekonomik ilişkilerin zaman içerisindeki seyri değerlendirilmektedir. Türkiye’nin bölgesel ekonomik konumunun göreceli niteliğini ortaya koyabilmek amacıyla seçilmiş göstergeler Çin, ABD ve Avrupa Birliği ile karşılaştırılmaktadır. Bulgular, Türkiye’nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ekonomileriyle ticari ilişkilerinin incelenen dönemde belirgin biçimde genişlediğini, ancak bu gelişimin ülkeler, alt bölgeler ve göstergeler bakımından farklılaşan bir yapı sergilediğini göstermektedir.

Abstract

This study examines the transformation of Turkey's economic relations with the countries of the Red Sea and the Persian Gulf over the 2000–2025 period within a comparative and indicator-based macroeconomic framework. The analysis evaluates the evolution of these economic relations using indicators such as trade volume, exports and imports, trade balance, foreign direct investment, market share, and trade intensity. To assess Turkey's relative economic position in the region, selected indicators are compared with those of China, the United States, and the European Union. The findings indicate that Turkey's trade relations with the Red Sea and Persian Gulf economies expanded markedly during the period under review, although the pattern of this expansion varies across countries, subregions, and indicators. The

*Hüseyin TEZER

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Doç. Dr.

E posta: huseyin.tezer@bilecik.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-2376-5984

Makale Atf Bilgisi: TEZER Hüseyin, (2026). Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki Ekonomik Konumu: Makroekonomik Göstergeler ve Küresel Aktörlerle Karşılaştırmalı Bir Analiz 2000 – 2025, Avrasya Etüdları.

Gönderim Tarihi: 31.01.2026

Kabul Tarihi: 08.09.2026

Karşılaştırmalı bulgular ayrıca Türkiye'nin bölgedeki ekonomik konumunun küresel aktörlerden ölçek, ticaret yoğunluğu ve ekonomik etkileşimin niteliği bakımından ayrıştığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, çalışma betimsel ve gösterge-temelli araştırma tasarımı nedeniyle gözlenen değişimler arasında doğrudan nedensellik ilişkisi kuramaktadır. Bu çerçevede çalışma, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunun uzun dönemli dönüşümünü ampirik göstergeler üzerinden değerlendirerek bölgesel ekonomi ve jeoekonomi literatürüne karşılaştırmalı bir perspektif sunmakta ve bulguların sınırları içerisinde politika çıkarımları geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Kızıldeniz, Basra Körfezi, Uluslararası Ticaret, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ticaret Yoğunluğu, Jeoekonomi

comparative findings further suggest that Turkey's economic position in the region differs from that of major global actors in terms of scale, trade intensity, and the nature of economic engagement. Given the descriptive and indicator-based research design, however, the study does not infer direct causal relationships among the observed developments. By evaluating the long-term transformation of Turkey's economic position in the Red Sea and the Persian Gulf through empirical indicators, the study contributes a comparative perspective to the literature on regional economics and geoeconomics and develops policy implications within the boundaries of the empirical evidence.

Keywords: Turkey, Red Sea, Persian Gulf, International Trade, Foreign Direct Investment, Trade Intensity, Geoeconomics

GİRİŞ

Kızıldeniz ve Basra Körfezi, küresel ticaret yolları, enerji akışları, liman altyapıları ve uluslararası yatırım hareketleri açısından dünya ekonomisinin stratejik bölgeleri arasında yer almaktadır. Kızıldeniz'in Akdeniz ile Hint Okyanusu arasındaki deniz ticaretinin temel geçiş güzergâhlarından birini oluşturması ve Basra Körfezi'nin küresel enerji üretimi ve ihracatındaki ağırlığı, her iki havzanın ekonomik önemini yalnızca kıyıdaş ülkeler açısından değil, küresel ekonomik aktörler bakımından da artırmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle Kızıldeniz ve Basra Körfezi, ticaret, enerji, lojistik, ulaştırma, altyapı yatırımları ve ekonomik diplomasi-sinin kesiştiği önemli jeoekonomik alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle ekonomik ilişkileri 2000'li yıllardan itibaren ticaret, yatırım ve ekonomik iş birliği kanalları üzerinden gelişmiştir. Bölge ülkeleriyle gerçekleştirilen ihracat ve ithalatın yanı sıra müteahhitlik faaliyetleri, doğrudan yatırımlar, ulaştırma ve lojistik bağlantıları ile farklı sektörlerde geliştirilen ekonomik iş birlikleri, bu ilişkilerin çeşitlenen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin bölgedeki ekonomik konumunun yalnızca toplam ticaret hacmindeki değişim üzerinden değerlendirilmesi yeterli değildir. İhracat ve ithalatın yönü, ticaret dengesi, bölgesel pazar payı, ticaret yoğunluğu ve doğrudan yabancı yatırım ilişkilerinin birlikte incelenmesi, ekonomik ilişkilerin farklı boyutlarının daha kapsamlı biçimde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Türkiye'nin bölgesel ekonomik konumunun değerlendirilmesinde başlıca küresel aktörlerin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik varlığı da önem taşımaktadır. Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği bölgeyle farklı ölçeklerde ticaret ve yatırım ilişkileri geliştirmektedir. Enerji arzı, ulaştırma koridorları, liman altyapıları ve bölgesel pazarlarla bütünleşme, bu aktörlerin bölgedeki ekonomik ilişkilerinin önemli bileşenleri arasındadır. Bu nedenle Türkiye'nin konumunun yalnızca kendi ticaret ve yatırım göstergelerinin zaman içerisindeki değişimi üzerinden değil, başlıca küresel aktörlerle karşılaştırmalı olarak ele alınması, bölgedeki göreceli ekonomik ağırlığının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Mevcut literatürde Türkiye'nin Orta Doğu, Körfez ve Kızıldeniz coğrafyasıyla ilişkilerini dış ticaret, dış politika, enerji, yatırım ve ekonomik diplomasi gibi farklı boyutlardan ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunu uzun bir zaman aralığında ticaret hacmi, ihracat, ithalat, ticaret dengesi, doğrudan yabancı yatırımlar, pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergelerini birlikte kullanarak ve bu göstergeleri başlıca küresel aktörlerle karşılaştırarak inceleyen çalışmalar daha sınırlıdır. Bu araştırma boşluğu, Türkiye'nin bölgedeki ekonomik konumunun zaman içerisindeki değişiminin ve küresel aktörler karşısındaki göreceli durumunun çoklu göstergeler üzerinden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle ekonomik ilişkilerinin 2000–2025 dönemindeki gelişimini karşılaştırmalı ve gösterge temelli bir

makroekonomik çerçevede incelemektir. Bu doğrultuda Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ticaret hacmi, ihracatı ve ithalatı, ticaret dengesi, doğrudan yabancı yatırım ilişkileri, pazar payı ve ticaret yoğunluğundaki değişimler değerlendirilmektedir. Seçilmiş göstergeler üzerinden Türkiye'nin bölgesel ekonomik konumu Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ile karşılaştırılmaktadır. Araştırma, göstergeler arasında nedensel ilişkiler tahmin etmekten ziyade Türkiye'nin bölgedeki ekonomik ilişkilerinin uzun dönemli gelişimini, yönünü ve göreceli konumunu ampirik göstergeler aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Bu çerçevede çalışma üç temel araştırma sorusuna odaklanmaktadır:

1. Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle ticaret ve yatırım ilişkileri 2000–2025 döneminde nasıl bir gelişim göstermiştir?
2. Türkiye'nin bölgedeki ekonomik konumu ticaret hacmi, ihracat, ithalat, ticaret dengesi, doğrudan yabancı yatırımlar, pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergeleri bakımından nasıl değişmiştir?
3. Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki göreceli ekonomik konumu, seçilmiş göstergeler açısından Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında nasıl bir görünüm sergilemektedir?

Çalışmanın literatüre temel katkısı, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik ilişkilerini tek bir gösterge üzerinden değerlendirmek yerine ticaret, yatırım, pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergelerini uzun dönemli ve karşılaştırmalı bir çerçevede birlikte ele almasıdır. Böylece Türkiye'nin bölgedeki ekonomik ilişkilerinin mutlak büyüklüğündeki değişimin yanı sıra bölgesel pazarlardaki göreceli konumu ve başlıca küresel aktörler karşısındaki durumu da değerlendirilebilmektedir.

Çalışmanın kapsamı 2000–2025 dönemi ile Kızıldeniz ve Basra Körfezi havzalarında analize dâhil edilen ülkelerle sınırlıdır. Araştırma tasarımı betimsel, karşılaştırmalı ve gösterge temelli olduğundan gözlenen değişimler arasında doğrudan nedensellik ilişkisi kurulmamaktadır. Ayrıca bölge ülkelerinin ekonomik büyüklükleri, üretim yapıları, enerji kaynakları ve dış ticaret özellikleri bakımından heterojen olması, toplulaştırılmış bölgesel göstergelerin yorumlanmasında dikkate alınması gereken bir sınırlılık oluşturmaktadır. Jeoekonomik değerlendirmeler de ekonomik göstergelerin desteklediği sınırlar içerisinde yapılmakta, ticaret veya yatırım göstergelerindeki değişimler doğrudan siyasi ya da stratejik nüfuz göstergesi olarak yorumlanmamaktadır.

Çalışmanın izleyen bölümünde Türkiye'nin bölgeyle ekonomik ilişkilerine ilişkin literatür incelenmekte, ardından jeoekonomik analitik çerçeve ortaya konulmaktadır. Daha sonra araştırmada kullanılan veri kaynakları, göstergeler ve hesaplama yöntemleri açıklanmakta, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumuna ilişkin ampirik bulgular karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Son bölümde ise temel bulgular bütüncül biçimde ele alınarak çalışmanın sonuçları ve sınırlılıkları tartışılmaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

1.1. Küresel Ticaret Yolları ve Bölgesel Ekonomik İlişkiler

Küresel ekonomik ilişkiler, ülkeler arasındaki mal ve hizmet ticaretinin ötesinde üretim ağları, sermaye hareketleri, ulaştırma koridorları ve lojistik bağlantılardan oluşan çok boyutlu bir yapı göstermektedir. Küresel ticaret ağlarının yapısı, ülkelerin uluslararası ekonomik ilişkiler içerisindeki konumlarının yalnızca toplam ticaret hacimleriyle değil, ticari bağlantıların yönü, yoğunluğu ve göreceli ağırlığıyla birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan uluslararası ticaret ağları, ekonomik aktörlerin farklı pazarlara erişim düzeylerinin ve bölgesel ekonomik ilişkilerinin değerlendirilmesinde önemli bir analitik zemin oluşturmaktadır.

Kızıldeniz ve Basra Körfezi, küresel üretim ve ticaret ağlarını birbirine bağlayan stratejik deniz yolları üzerindeki konumları nedeniyle uluslararası ekonomik ilişkiler açısından özel bir öneme sahiptir. Kızıldeniz, Süveyş Kanalı ve Bab el-Mendep Boğazı aracılığıyla Akdeniz ile Hint Okyanusu arasındaki ticaret akımlarının temel geçiş alanlarından birini oluştururken, Basra Körfezi küresel enerji üretimi ve ticaretindeki ağırlığıyla dünya ekonomisinin önemli ekonomik merkezlerinden biridir. Limanlar, deniz taşımacılığı hatları, ticaret koridorları ve lojistik altyapılar, her iki havzanın uluslararası pazarlara bağlanmasında ve küresel ekonomik aktörlerle ilişkilerinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bu özellikler, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle geliştirdiği ekonomik ilişkilerin yalnızca toplam dış ticaret hacmi üzerinden değerlendirilmesini yetersiz kılmaktadır. Ticaretin yönü ve dengesi, bölgesel pazar payı, ticaret yoğunluğu ve yatırım ilişkilerinin birlikte ele alınması, Türkiye'nin söz konusu havzalardaki ekonomik konumunun hem zaman içerisindeki değişiminin hem de diğer ekonomik aktörler karşısındaki göreceli durumunun daha kapsamlı biçimde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

1.2. Türkiye'nin Ekonomik Diplomasisi ve Bölgesel Ekonomik İlişkileri

Türkiye'nin Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle ekonomik ilişkileri, özellikle 2000'li yıllardan itibaren dış ticaretin coğrafi çeşitlenmesi, karşılıklı yatırımlar ve ekonomik iş birliği mekanizmalarının gelişmesiyle daha belirgin hâle gelmiştir. Ekonomik diplomasi bu süreçte ticaret, yatırım, finansman ve kurumsal iş birliği araçlarının dış ekonomik ilişkiler içerisindeki kullanımını ifade eden tamamlayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Türkiye'nin ekonomik diplomasisinin tarihsel gelişimini inceleyen Özçobanlar (2022), ekonomik araçların dışa açılma ve dış ticaret politikaları içerisindeki artan önemine dikkat çekmektedir. Türkiye'nin Orta Doğu politikasındaki dönüşümünü ele alan çalışmalar da ekonomik ilişkilerin bölgesel ve siyasi gelişmelerle karşılıklı etkileşim içerisinde şekillendiğini göstermektedir (Benli Altunışık & Martin, 2023).

Türkiye'nin bölge ülkeleriyle ilişkilerinin ekonomik boyutunu doğrudan ele alan çalışmalar, dış ticaret ilişkilerinin özellikle 2000'li yıllarda belirgin biçimde genişlediğine işaret etmek-

tedir. Çeştepe (2012), 1999–2009 döneminde Türkiye'nin seçilmiş Orta Doğu ülkeleriyle ticaretini ticaret yoğunluğu, endüstri içi ticaret ve rekabet gücü göstergeleri üzerinden incelemiş ve Türkiye'nin söz konusu ülkelerle dış ticaretinin arttığını ortaya koymuştur. Kaya ve Kaya (2019), Türkiye'nin Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleriyle 2000'li yıllarda gelişen ilişkilerini ekonomik ve siyasi boyutlarıyla değerlendirerek Körfez ülkelerinin Türkiye'nin bölgesel ilişkilerinde önemli bir ekonomik potansiyele sahip olduğunu belirtmektedir. Yüksel (2020) ise 2000–2019 döneminde Türkiye ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkileri dış ticaret verileri üzerinden inceleyerek ilişkilerin önceki dönemlere kıyasla çeşitlendiğini ve önemli ölçüde genişlediğini göstermektedir.

Bu literatür, Türkiye'nin Orta Doğu ve özellikle Körfez ülkeleriyle ekonomik ilişkilerinin genişlediği konusunda ortak bir eğilim ortaya koymakla birlikte, çalışmaların önemli bir bölümü belirli ülkelere, dönemlere veya ikili ilişkilerin siyasi ve ekonomik gelişimine odaklanmaktadır. Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunu uzun dönemli olarak ticaret hacmi, ticaret dengesi, pazar payı, ticaret yoğunluğu ve doğrudan yabancı yatırımları birlikte dikkate alarak ve bu göstergeleri Çin, ABD ve AB ile karşılaştırarak inceleyen çalışmalar ise daha sınırlıdır. Bu durum, bölgesel ekonomik ilişkilerin çoklu göstergeler ve karşılaştırmalı aktörler üzerinden değerlendirilmesine yönelik bir araştırma alanı bırakmaktadır.

1.3. Kızıldeniz ve Basra Körfezi Ekonomileri: Ticaret, Enerji, Limanlar ve Lojistik

Basra Körfezi, küresel enerji ticaretindeki ağırlığının yanı sıra liman altyapıları, sermaye hareketleri ve büyük ölçekli yatırım projeleri bakımından dünya ekonomisinin önemli bölgelerinden biridir. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ekonomilerinin hidrokarbon sektörüne tarihsel bağımlılığı devam etmekle birlikte ekonomik çeşitlendirme, bölge ülkelerinin kalkınma stratejilerinin temel unsurlarından biri hâline gelmiştir (Sweidan, 2025). Bu süreçte ulaştırma ve lojistik altyapısına yapılan yatırımlar özel bir önem taşımaktadır. Ziadah (2018), KİK ülkelerindeki kalkınma planlarında limanlar, yollar, demiryolları, havalimanları ve lojistik merkezlerin ekonomik çeşitlendirme araçları olarak öne çıktığını ve bu yatırımların bölgenin ekonomik coğrafyasını dönüştürdüğünü göstermektedir.

Kızıldeniz, Akdeniz ile Hint Okyanusu arasındaki temel deniz ulaşım güzergâhlarından birini oluşturmaktadır. Süveyş Kanalı ile Bab el-Mendep Boğazı'nın oluşturduğu deniz koridoru, Avrupa, Asya, Orta Doğu ve Afrika arasındaki ticari akımların sürekliliği bakımından stratejik öneme sahiptir. Ayenalem ve Endalayehu (2025), Süveyş Kanalı'ndan Bab el-Mendep'e uzanan Kızıldeniz koridorunu küresel deniz ticaretinin temel güzergâhlarından biri olarak değerlendirmekte ve bu hattın ticari öneminin bölgesel güvenlik gelişmeleriyle yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Kızıldeniz'deki limanlar ve ulaştırma bağlantıları yalnızca kıyı ülkelerinin dış ticareti bakımından değil, daha geniş küresel ticaret ağlarının işleyişi açısından da önem taşımaktadır.

Kızıldeniz ve Basra Körfezi ekonomileri üretim yapıları, enerji kaynakları ve dış ticaret özellikleri bakımından farklılaşmakla birlikte, küresel ticaret, enerji ve lojistik ağları içerisindeki

bağlantılı konumları her iki havzanın birlikte değerlendirilmesine analitik bir zemin sağlamaktadır. Körfez'deki liman ve lojistik yatırımları ekonomik çeşitlendirme ve küresel ticaret ağlarıyla bütünleşme süreçleriyle ilişkilendirilirken, Kızıldeniz'deki Süveyş–Bab el-Mendep hattı bölgeler arası mal ve enerji akımlarının temel geçiş alanlarından birini oluşturmaktadır (Ziadah, 2018; Ayenalem & Endalayehu, 2025).

Türkiye'nin bölgeyle ekonomik ilişkilerine yönelik literatür, dış politika ve ekonomik diplomasiinin yanı sıra ticaret, yatırım ve ekonomik iş birliği boyutlarını da ele almaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunu ticaret hacmi, ticaret dengesi, doğrudan yabancı yatırımlar, pazar payı ve ticaret yoğunluğu gibi farklı göstergeleri birlikte dikkate alarak ve başlıca küresel ekonomik aktörlerle uzun dönemli olarak karşılaştıran çalışmaların daha sınırlı olması, literatürde karşılaştırmalı ve çok göstergeli değerlendirmeler açısından bir araştırma alanı bırakmaktadır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunun değerlendirilmesinde jeoekonomi, coğrafi konum ile ticaret, yatırım, enerji, ulaştırma ve lojistik bağlantılar arasındaki ilişkilerin birlikte ele alınmasına olanak sağlayan temel analitik çerçeveyi oluşturmaktadır. Makroekonomik göstergeler ise bu çerçevede bölgesel ekonomik ilişkilerin ölçek, yön, yoğunluk ve göreceli konum boyutlarının değerlendirilmesini sağlayan ampirik araçlar olarak ele alınmaktadır.

2.1. Jeoekonomi: Temel Analitik Çerçeve

Jeoekonomi, ticaret, yatırım, enerji, finans, teknoloji, altyapı ve ulaştırma ağları ile devletlerin uluslararası ekonomik konumları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesine yönelik bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu perspektifte coğrafi konum, pazarlara erişim, enerji akışları, ticaret yolları, limanlar ve lojistik bağlantılar üzerinden ekonomik önem kazanmaktadır. Dolayısıyla ekonomik aktörlerin belirli bir bölgedeki konumları yalnızca coğrafi yakınlıklarıyla değil, oluşturdıkları ticaret, yatırım ve ulaştırma bağlantılarının ölçeği ve yoğunluğuyla da ilişkilidir.

Kızıldeniz ve Basra Körfezi bu açıdan önemli jeoekonomik alanlardır. Kızıldeniz, Süveyş Kanalı ve Bab el-Mendep üzerinden Akdeniz ile Hint Okyanusu arasındaki ticaret bağlantısını sağlarken, Basra Körfezi küresel enerji üretimi ve ticaretindeki ağırlığıyla öne çıkmaktadır. Limanlar, ulaştırma koridorları ve enerji altyapıları, her iki bölgenin küresel ekonomik bağlantılar içerisindeki önemini güçlendirmektedir. Türkiye'nin bu bölgelerle geliştirdiği ticaret ve yatırım ilişkileri de söz konusu jeoekonomik bağlam içerisinde anlam kazanmaktadır.

Bu çerçevede bölgesel ekonomik konum üç temel boyut üzerinden değerlendirilebilir. Ekonomik etkileşimin ölçeği ticaret ve yatırım göstergeleriyle, ekonomik ilişkilerin yoğunluğu pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergeleriyle, göreceli ekonomik konum ise farklı aktörlerin bölgesel ekonomik ağırlıklarının karşılaştırılmasıyla ortaya konulmaktadır. Bu göstergelerin

birlikte değerlendirilmesi, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunun zaman içerisindeki gelişiminin ve başlıca küresel aktörler karşısındaki görece durumunun incelenmesine olanak sağlamaktadır.

Ticaret, yatırım, pazar payı ve ticaret yoğunluğundaki değişimler ekonomik etkileşimin farklı boyutlarını göstermekle birlikte, tek başına siyasi nüfuz, stratejik üstünlük veya jeoekonomik güç değişiminin göstergesi değildir. Bu nedenle jeoekonomik değerlendirme, gözlemlenen ekonomik ilişkilerin ölçeği, yoğunluğu ve görece ağırlığı üzerinden sınırlandırılmaktadır.

2.2. Makroekonomik Göstergelerin Analitik İşlevi

Makroekonomik göstergeler, bölgesel ekonomik ilişkilerin farklı boyutlarının değerlendirilmesine olanak sağlayan ampirik araçlardır. Ticaret hacmi ekonomik etkileşimin ölçeğini gösterirken, ihracat ve ithalat ticaretin yönünü ortaya koymaktadır. Ticaret dengesi net mal ticareti pozisyonunu, pazar payı ise bölgesel pazardaki görece ticari ağırlığı göstermektedir. Ticaret Yoğunluğu Endeksi (TII), bölgeyle gerçekleştirilen ticaretin bölgenin dünya ticaretindeki ağırlığına göre yoğunluğunu ölçmektedir. Doğrudan yabancı yatırım göstergeleri ise sermaye ilişkilerinin değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu göstergelerin birlikte değerlendirilmesi, bölgesel ekonomik konumun tek bir değişkene indirgenmesini önlemekte ve ekonomik ilişkilerin ölçek, yön, yoğunluk ve görece konum boyutlarının birbirinden ayrıştırılmasına olanak sağlamaktadır. Ticaret hacmindeki artışın pazar payı veya ticaret yoğunluğundaki artışla aynı ekonomik anlamı taşıması, göstergelerin birlikte değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Böylece her gösterge, bölgesel ekonomik ilişkilerin farklı fakat birbirini tamamlayan bir boyutunu ortaya koymaktadır.

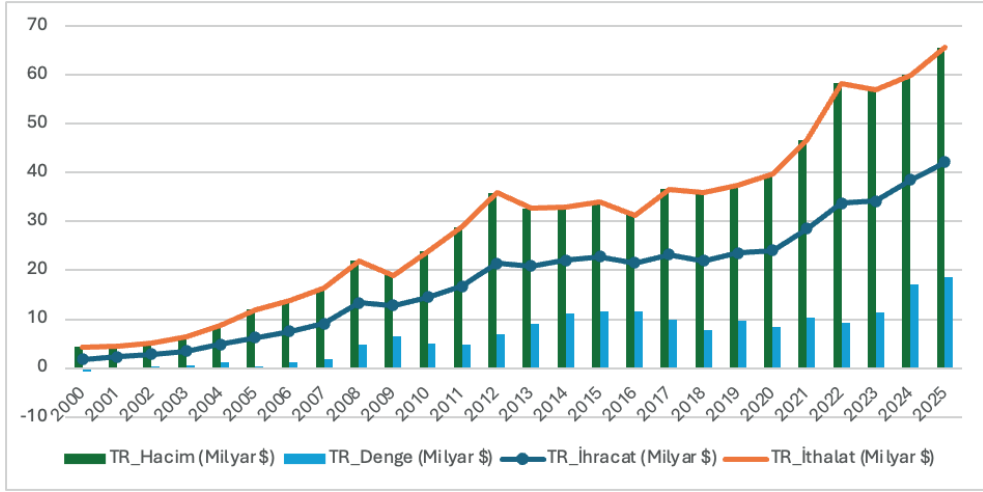
3. KIZILDENİZ VE BASRA KÖRFEZİ HAVZALARINDA EKONOMİK KONUMUN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ: PAZAR PAYLARI, YATIRIM AKIŞLARI VE TİCARET YOĞUNLUĞU

Kızıldeniz ve Basra Körfezi havzaları; küresel ticaret yolları, enerji akışları, liman altyapıları ve uluslararası yatırım hareketleri bakımından dünya ekonomisinin önemli bağlantı alanları arasında yer almaktadır. Bu özellikleri, bölge ekonomilerini yalnızca enerji üretimi ve dış ticaret bakımından değil, küresel ve bölgesel aktörlerin ekonomik ilişkilerinin yoğunlaştığı jeoekonomik alanlar olarak da önemli hâle getirmektedir. Bu bölümde Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumu, araştırmanın teorik ve metodolojik sınırları doğrultusunda karşılaştırmalı ve gösterge-temelli bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Analizde dış ticaret hacmi, ihracat, ithalat, ticaret dengesi, pazar payı, doğrudan yabancı yatırım akımları ve ticaret yoğunluğu göstergelerinden yararlanılmaktadır. Bu göstergelerin birlikte değerlendirilmesi, Türkiye'nin bölgeyle ekonomik ilişkilerinin yalnızca mutlak büyüklüğünü değil, zaman içerisindeki yönünü ve seçilmiş küresel aktörler karşısındaki görece konumunu da incelemeye imkân vermektedir. Bununla birlikte, söz konusu göstergeler doğrudan siyasi nüfuz, stratejik bağımlılık veya jeopolitik güç ölçütleri olarak değerlendirilmemektedir.

Bulgular, ekonomik ilişkilerin gözlemlenebilir boyutlarını ortaya koymak amacıyla kullanılmakta; jeoekonomik yorumlar ise ampirik göstergelerin desteklediği sınırlar içerisinde yapılmaktadır. Bu nedenle bölümde gözlenen dönemsel değişimler nedensel etkiler veya istatistiksel yapısal kırılmalar olarak değil, karşılaştırmalı ekonomik eğilimler olarak değerlendirilmektedir.

3.1. Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi Havzalarında Dış Ticaret Dinamikleri: Uzun Dönemli ve Karşılaştırmalı Değerlendirme

Grafik 1, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle gerçekleştirdiği dış ticaretin 2000–2025 dönemindeki gelişimini ihracat, ithalat, toplam ticaret hacmi ve ticaret dengesi üzerinden göstermektedir. Seriler, dönem boyunca dalgalanmalar bulunmakla birlikte, Türkiye'nin bölgeyle ticaretinin uzun vadede belirgin biçimde genişlediğine işaret etmektedir. Özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren ihracat ve ithalatın birlikte yükselmesi, karşılıklı ticari ilişkilerin ölçeğinin arttığını göstermektedir. 2010'lu yıllarda bölgesel siyasi ve ekonomik gelişmelere rağmen ticaret ilişkilerinin devam ettiği, ihracat ile ithalat arasındaki farkın bazı dönemlerde Türkiye lehine genişlediği görülmektedir. Bu durum, bölgeyle gerçekleştirilen mal ticaretinin Türkiye'nin dış ticaret dengesi açısından dengeleyici bir katkı sağlayabildiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, bölgesel ticaret fazlası cari işlemler açığının doğrudan finansmanı olarak değerlendirilmemektedir; cari işlemler dengesi mal ticaretinin yanı sıra hizmetler ile birincil ve ikincil gelir dengelerini de kapsamaktadır. 2020 sonrasında ihracat ve toplam ticaret hacminde belirgin bir artış gözlenmektedir. Ancak serilerin cari ABD doları cinsinden olması nedeniyle bu yükseliş, reel ticaret genişlemesinin yanı sıra küresel fiyatlar, enerji ve emtia fiyatları ile döviz kuru hareketlerinin etkilerini de içerebilir. Dolayısıyla nominal değerlerdeki artışın tamamının reel ticaret artışı olarak yorumlanması mümkün değildir. Benzer biçimde, toplam ihracattaki yükseliş ürün veya teknoloji kompozisyonunda yapısal bir dönüşümün kanıtı olarak değerlendirilmemiştir. Genel olarak Grafik 1, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ekonomileriyle mal ticaretinin 2000–2025 döneminde nominal olarak genişlediğini ve ticaret dengesinin bazı dönemlerde Türkiye lehine geliştiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular betimsel niteliktedir; stratejik özerklik, bölgesel güç veya belirli politikaların başarısı hakkında doğrudan nedensel sonuç üretmemektedir. Türkiye'nin bölgedeki göreceli ekonomik konumu sonraki bölümlerde pazar payı, yatırım ve ticaret yoğunluğu göstergeleriyle birlikte değerlendirilmektedir.

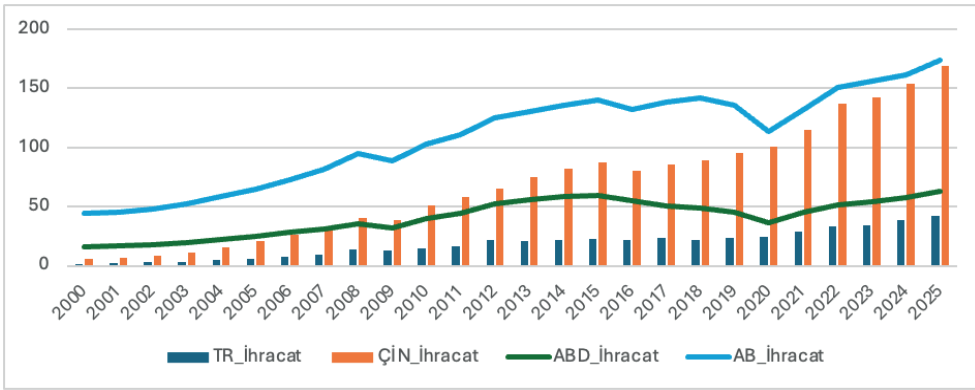
Grafik 1. Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi Ülkeleriyle Dış Ticaretinin Gelişimi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. Bölgesel toplamalar, çalışmada tanımlanan Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülke grupları esas alınarak ve iki grupta örtüşen ülkeler tekilleştirilerek oluşturulmuştur.

3.2. Küresel Aktörlerin Kızıldeniz ve Basra Körfezi Pazarlarındaki İhracat Dinamikleri: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Grafik 2, Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkelerine yönelik ihracatın 2000–2025 dönemindeki gelişimini Türkiye, Çin, ABD ve AB açısından karşılaştırmaktadır. Bulgular, aktörlerin bölgesel ihracat performanslarının hem düzey hem de uzun dönemli eğilim bakımından belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir. Çin'in bölgeye yönelik ihracatı, düşük bir başlangıç düzeyinden güçlü bir artış eğilimi sergileyerek dönem sonunda bölgedeki ticari ağırlığının belirgin biçimde yükseldiğine işaret etmektedir. Bu yükseliş 2013'te ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) sonrasında da devam etmektedir. Bununla birlikte, mevcut betimsel yöntem söz konusu artışın BRI'dan kaynaklandığını test etmediğinden, iki gelişme arasında nedensellik değil dönemsel eşzamanlılık kurulmaktadır. AB ise dönem boyunca yüksek mutlak ihracat düzeyini korumakla birlikte Çin'in daha hızlı yükselişi nedeniyle göreceli konumunda değişim yaşamıştır. ABD ihracatının ise özellikle dönemin belirli kesimlerinde daha sınırlı bir artış gösterdiği görülmektedir. Ancak bu eğilimlerin dış politika tercihlerinden veya belirli jeopolitik stratejilerden kaynaklandığı mevcut verilerle ileri sürülemez. Türkiye'nin bölgeye ihracatı mutlak değer bakımından Çin ve AB'nin altında kalmakla birlikte, 2000–2025 döneminde belirgin biçimde genişlemiştir. Özellikle dönem sonundaki artış Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi pazarlarıyla ticari ilişkilerinin güçlendiğine işaret etmektedir. Bununla

birlikte, ekonomilerin ölçek farklılıkları nedeniyle mutlak ihracat değerleri Türkiye'nin bölgedeki göreceli konumunu tek başına açıklamak için yeterli değildir. Bu nedenle Türkiye'nin performansı sonraki bölümlerde pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergeleriyle birlikte değerlendirilmektedir. Genel olarak Grafik 2, Çin'in hızla genişleyen, AB'nin yüksek düzeyini koruyan, ABD'nin daha sınırlı değişim gösteren ve Türkiye'nin düşük başlangıç düzeyinden yükselen ihracat performanslarıyla bölgesel ticaret yapısının zaman içerisinde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Ancak bu bulgular hegemonik dönüşüm, jeopolitik güç transferi veya ekonomik diplomasi'nin başarısının ampirik kanıtı olarak değil, aktörlerin bölgesel ihracat performanslarındaki karşılaştırmalı değişimler olarak yorumlanmaktadır.

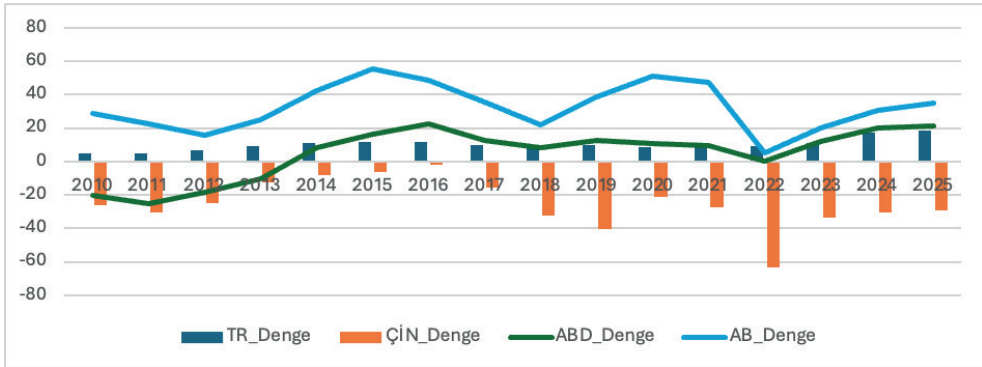
Grafik 2. Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi Ülkelerine Mal İhracatı (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. Bölgesel toplamlar, çalışmada tanımlanan Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülke grupları esas alınarak ve iki grupta örtüşen ülkeler tekilleştirilerek oluşturulmuştur.

3.3. Ticaret Dengesi Üzerinden Bölgesel Ekonomik Konum: Kızıldeniz ve Basra Körfezi

Grafik 3, AB, ABD, Çin ve Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle gerçekleştirdikleri mal ticaretinden kaynaklanan net ticaret dengelerini 2010–2025 dönemi için karşılaştırmaktadır. Net ticaret dengesi, bölgeye yapılan ihracat ile bölgeden gerçekleştirilen ithalat arasındaki fark olarak hesaplanmakta; pozitif değerler ihracat, negatif değerler ise ithalat fazlasını göstermektedir. Çin'in yüksek ihracat hacmine rağmen bölgeyle ticaret dengesi dönemin önemli bir bölümünde negatif seyretmektedir. Bu durum, Çin'in bölgeden yaptığı ithalatın ihracatını aştığını göstermektedir. Basra Körfezi'nin enerji ticaretindeki ağırlığı dikkate alındığında enerji ithalatının bu görünümde etkili olması mümkündür; ancak toplam mal ticareti verileri bu ilişkinin doğrudan test edilmesine imkân vermemektedir. Benzer şekilde, 2022'de gözlenen değişimde enerji ve emtia fiyatlarının etkisi olabileceği göz önünde bulun-

durulmalıdır; çünkü seriler cari ABD doları üzerinden hesaplanmaktadır. AB ve ABD'nin net ticaret dengeleri dönemler itibarıyla Çin'den farklılaşmakta ve bazı yıllarda pozitif değerler göstermektedir. Bununla birlikte, bu fazlanın yüksek teknolojiye veya yüksek katma değerli ihracattan kaynaklandığı mevcut toplulaştırılmış verilerle belirlenmemektedir. Bu değerlendirme için ürün bazında ticaret verilerine ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye'nin bölgeyle ticaret dengesi ise analiz döneminin çeşitli yıllarında pozitif değerler göstermekte ve dönem sonuna doğru Türkiye lehine genişlemektedir. Bu bulgu, bölgeyle mal ticaretinin Türkiye'nin toplam dış ticaret dengesi üzerinde dengeleyici bir katkı sağlayabildiğine işaret etmektedir. Ancak söz konusu fazla, cari açığın doğrudan “finansmanı” olarak yorumlanmamaktadır. Cari işlemler dengesi mal ticaretinin yanı sıra hizmetler ile birincil ve ikincil gelirleri de kapsarken, cari açığın finansmanı finans hesabındaki sermaye hareketleriyle ilişkilidir. Sonuç olarak Grafik 3, dört aktörün bölgeyle ilişkilerinin yalnızca ticaret hacmi bakımından değil, net ticaret pozisyonları açısından da farklılaştığını göstermektedir. Bununla birlikte net ticaret dengesi stratejik bağımlılık, ekonomik nüfuz veya jeopolitik güç göstergesi değildir. Bu nedenle bulgular, Türkiye'nin bölgedeki göreceli ekonomik konumunun değerlendirilmesinde pazar payı, ticaret yoğunluğu ve yatırım göstergeleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Grafik 3. Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi Ülkeleriyle Net Mal Ticareti Dengesi (2010–2025)

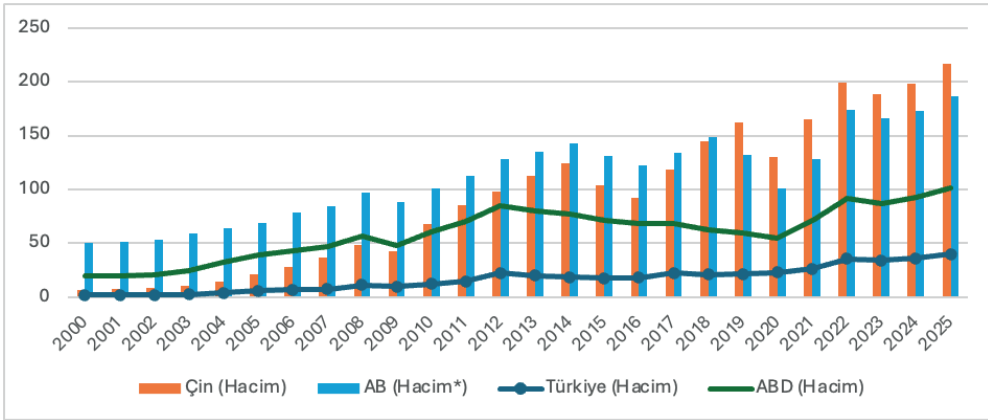
Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. Bölgesel toplamalar, çalışmada tanımlanan Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülke grupları esas alınarak ve iki grupta örtüşen ülkeler tekilleştirilerek oluşturulmuştur.

Hesaplama: $\text{Net Mal Ticareti Dengesi} = \text{Bölgeye Mal İhracatı} - \text{Bölgeden Mal İthalatı}$

3.4. Basra Körfezi'nde Ticaret Hacimlerinin Karşılaştırmalı Gelişimi

Grafik 4, AB, ABD, Çin ve Türkiye'nin Basra Körfezi ülkeleriyle gerçekleştirdikleri toplam mal ticaretinin 2000–2025 dönemindeki gelişimini karşılaştırmaktadır. Toplam ticaret hacmi, bölgeye yapılan ihracat ile bölgeden gerçekleştirilen ithalatın toplamından oluşmakta ve aktörlerin bölgeyle ticari ilişkilerinin mutlak büyüklüğünü göstermektedir. Grafikte en belirgin

değişim Çin'in ticaret hacminde görülmektedir. Dönem başlangıcında AB ve ABD'nin gerisinde bulunan Çin'in Basra Körfezi ile ticareti zaman içerisinde güçlü biçimde genişlemiş ve dönem sonunda karşılaştırılan aktörler arasındaki göreceli konumu önemli ölçüde değişmiştir. Bu yükseliş, 2013'te ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) sonrasında da devam etmektedir. Ancak mevcut analiz BRI'nın ticaret üzerindeki etkisini doğrudan test etmediğinden, gözlenen artış bu girişimin nedensel sonucu olarak değerlendirilmemektedir. Benzer şekilde, enerji ürünlerinin Çin'in bölgesel ticaretindeki ağırlığı ancak ürün bazlı verilerle belirlenebileceğinden toplam ticaret hacmi enerji bağımlılığının doğrudan göstergesi olarak yorumlanmamaktadır. AB, dönem boyunca Basra Körfezi ile yüksek ticaret hacmini korurken Çin'in daha hızlı yükselişi aktörlerin göreceli konumlarının değişmesine yol açmıştır. ABD'nin ticaret hacmi ise daha farklı ve bazı dönemlerde daha sınırlı bir seyir göstermektedir. Bununla birlikte, ABD'deki değişimin enerji bağımsızlığı veya dış politika yönelimlerinden kaynaklandığı mevcut betimsel verilerle belirlenememektedir. Türkiye'nin Basra Körfezi ile ticaret hacmi AB, Çin ve ABD'ye kıyasla daha düşük olmakla birlikte uzun dönemde belirgin biçimde genişlemiştir. Bu durum Türkiye ile Körfez ekonomileri arasındaki mal ticareti bağlantılarının güçlendiğine işaret etmektedir. Ancak ekonomiler arasındaki ölçek farklılıkları nedeniyle mutlak ticaret hacmi Türkiye'nin göreceli bölgesel konumunu tek başına açıklamamaktadır; bu nedenle pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergeleri tamamlayıcı ölçütler olarak kullanılmaktadır. Genel olarak Grafik 4, Basra Körfezi'nin dış ticaretinde aktörlerin mutlak büyüklüklerinin ve göreceli konumlarının 2000–2025 döneminde farklılaştığını göstermektedir. Bu değişim hegemonik dönüşüm veya jeopolitik güç transferinin kanıtı olarak değil, bölgenin ticari bağlantılarındaki uzun dönemli değişim olarak değerlendirilmektedir.

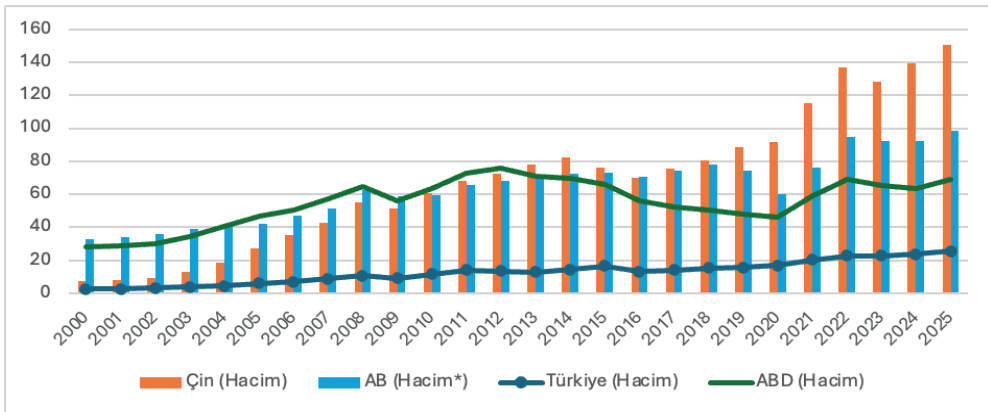
Grafik 4. Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Basra Körfezi Ülkeleriyle Toplam Mal Ticareti Hacmi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. Basra Körfezi bölgesel toplamı Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Umman, Bahreyn ve İran esas alınarak oluşturulmuştur.

Hesaplama: $\text{Toplam Mal Ticareti Hacmi} = \text{Bölgeye Mal İhracatı} + \text{Bölgeden Mal İthalatı}$

3.5. Kızıldeniz Havzasında Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dinamiklerinin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Kızıldeniz, Süveyş Kanalı ve Bab el-Mendep Boğazı üzerinden Avrupa, Asya, Orta Doğu ve Afrika arasındaki ticaret akımlarını birbirine bağlayan stratejik bir ekonomik alandır. Grafik 5, AB, ABD, Çin ve Türkiye'nin Kızıldeniz kapsamında tanımlanan ülkelerle gerçekleştirdikleri mal ticaretinin 2000–2025 dönemindeki gelişimini toplam ticaret hacmi, ihracat ve net ticaret dengesi göstergeleri üzerinden karşılaştırmaktadır. Grafikteki en belirgin değişim Çin'in bölgeyle ticaretindeki güçlü genişlemedir. Dönem başlangıcında AB ve ABD'nin gerisinde bulunan Çin'in ticaret hacmi özellikle 2010'lu yıllardan itibaren hızla yükselmiş ve bölgesel ticaretteki görece konumu değişmiştir. Bu gelişme BRI ve Çin'in bölgedeki altyapı faaliyetlerinin genişlediği dönemle örtüşmekle birlikte, mevcut analiz bunların ticaret üzerindeki nedensel etkisini test etmemektedir. AB dönem boyunca yüksek ticaret hacmini korurken, ABD'nin performansı daha farklı ve dönemsel olarak dalgalı bir seyir göstermektedir. Türkiye'nin Kızıldeniz ülkeleriyle mal ticareti mutlak değer bakımından büyük aktörlerin altında kalmakla birlikte uzun dönemde belirgin biçimde genişlemiştir. Ayrıca ihracatın ithalatı aştığı dönemlerde oluşan pozitif ticaret dengesi, bölgeyle mal ticaretinin Türkiye'nin toplam dış ticaret dengesi üzerinde dengeleyici katkı sağlayabildiğini göstermektedir. Ancak bu sonuç bölgesel fazlanın cari açığı doğrudan finanse ettiği anlamına gelmemektedir. Benzer biçimde, toplam ihracattaki artışın savunma sanayii veya belirli sektörlerden kaynaklandığı ürün bazlı veriler olmadan belirlenemez. Genel olarak Grafik 5, Çin'in güçlü yükselişi, AB'nin yüksek ticaret düzeyi, ABD'nin farklılaşan seyri ve Türkiye'nin genişleyen ticari ilişkileriyle Kızıldeniz'in dış ekonomik bağlantılarında uzun dönemli bir farklılaşmaya işaret etmektedir. Bununla birlikte bu bulgular hegemonik dönüşüm, tedarik zinciri üstünlüğü veya bölgesel güç statüsünün kanıtı olarak değerlendirilmemektedir. Türkiye'nin görece konumu, sonraki bölümlerde pazar payı, ticaret yoğunluğu ve yatırım göstergeleriyle tamamlanmaktadır.

Grafik 5. Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Kızıldeniz Havzasıyla Toplam Mal Ticareti Hacmi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verilerinden yazar tarafından hesaplanmıştır. Bölgesel toplamlar, çalışmada tanımlanan Kızıldeniz ülke grubu esas alınarak oluşturulmuştur.

Hesaplama: *Toplam Mal Ticareti Hacmi = Bölgeye Mal İhracatı + Bölgeden Mal İthalatı*

3.6. Bölgesel Ticaret Fazlasının Türkiye’nin Dış Denge Göstergeleri İçindeki Görelî Önemi

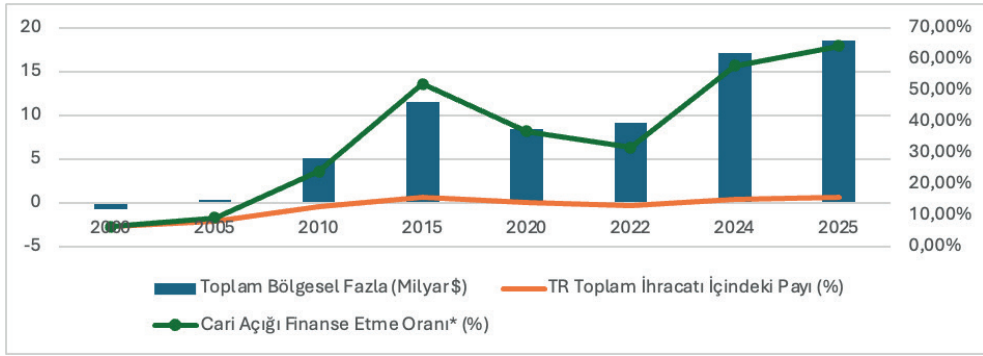
Grafik 6, Türkiye’nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülkeleriyle gerçekleştirdiği toplam bölgesel ticaret dengesini, bu ülkelere yapılan ihracatın Türkiye’nin toplam mal ihracatı içindeki payını ve bölgesel ticaret fazlasının cari işlemler açığına göre büyüklüğünü 2000–2025 dönemi için göstermektedir. İki ülke grubunda örtüşen ülkeler, çift sayımı önlemek amacıyla toplam değerlerin hesaplanmasında tekilleştirilmiştir. Uzun dönemli görünüm, Türkiye’nin bölgeyle net mal ticareti pozisyonunun zaman içerisinde Türkiye lehine geliştiği dönemlerin bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, istatistiksel bir kırılma testi uygulanmadığından bu değişim “yapısal kırılma” olarak değil, gözlenen uzun dönemli eğilim değişimi olarak değerlendirilmektedir. Bölgesel ihracat payındaki yükseliş de Kızıldeniz ve Basra Körfezi pazarlarının Türkiye’nin toplam mal ihracatı içerisindeki görelî ağırlığının arttığı dönemlere işaret etmektedir. Önceki versiyonda “Cari Açığı Finanse Etme Oranı” olarak ifade edilen gösterge, kavramsal doğruluk amacıyla “Bölgesel Ticaret Fazlası / Cari İşlemler Açığı Oranı” olarak yeniden tanımlanmıştır:

Bölgesel Ticaret Fazlası / Cari İşlemler Açığı Oranı (%) = (Bölgesel Net Mal Ticareti Fazlası / |Türkiye’nin Cari İşlemler Açığı|) × 100

Bu oran cari açığın finansmanını değil, bölgesel ticaret fazlasının cari işlemler açığı karşısındaki görelî büyüklüğünü göstermektedir. Örneğin %50’lik bir değer, cari açığın %50’sinin bölge tarafından finanse edildiği değil, bölgesel ticaret fazlasının cari açığın mutlak değerinin yarısına karşılık geldiği anlamına gelmektedir.

Bölgesel ihracatın görelî ağırlığı ise: Bölgesel İhracat Payı (%) = (Bölgeye İhracat / Türkiye’nin Toplam Mal İhracatı) × 100, şeklinde hesaplanmaktadır.

Grafik 6’daki göstergeler arasında tanımsal ilişki bulunduğundan, bölgesel ticaret fazlası ile cari açık oranının birlikte hareket etmesi bağımsız bir korelasyonun kanıtı değildir. Bu nedenle çalışmada korelasyon katsayısı, beta veya yapısal kırılma gibi tahmin edilmemiş istatistiksel kavramlar kullanılmamaktadır. Sonuç olarak Grafik 6, Kızıldeniz ve Basra Körfezi ile ticaretin Türkiye’nin toplam ihracatı ve mal ticareti dengesi içerisindeki görelî öneminin zaman içinde arttığı dönemler bulunduğunu göstermektedir. Bölgesel ticaret fazlası dış ticaret dengesi açısından dengeleyici bir katkı sağlayabilmekle birlikte, bu sonuç cari açığın finansmanı, “net döviz havzası” veya makroekonomik dayanıklılık üzerinde kanıtlanmış nedensel bir etki olarak yorumlanmamaktadır.

Grafik 6. Kızıldeniz ve Basra Körfezi ile Ticaretin Türkiye'nin Dış Denge Göstergeleri İçindeki Görelî Önemi (2000–2025)

Kaynak: Bölgesel mal ihracatı ve ithalatı ile Türkiye'nin toplam mal ihracatı için International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)*; Türkiye'nin cari işlemler dengesi için IMF, *Balance of Payments Statistics (BOP)* verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Kızıldeniz ve Basra Körfezi ülke gruplarında örtüşen ülkeler bölgesel toplamların hesaplanmasında tekilleştirilmiştir.

Hesaplamalar: *Bölgesel Net Mal Ticareti Dengesi = Bölgesel Mal İhracatı – Bölgesel Mal İthalatı*

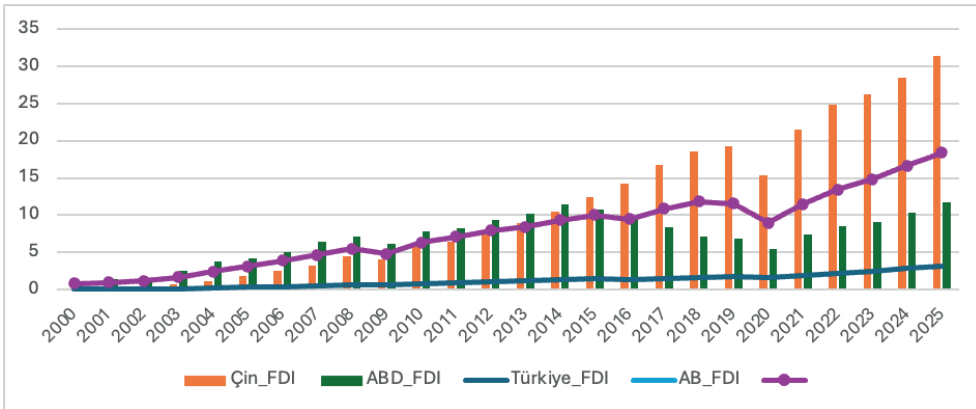
$$\text{Bölgesel İhracat Payı (\%)} = (\text{Bölgesel Mal İhracatı} / \text{Türkiye'nin Toplam Mal İhracatı}) \times 100$$

$$\text{Bölgesel Ticaret Fazlası / Cari İşlemler Açığı Oranı (\%)} = [\text{Bölgesel Net Mal Ticareti Fazlası} / |\text{Türkiye'nin Cari İşlemler Açığı}|] \times 100$$

3.7. Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları ve Bölgesel Ekonomik Konum

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), mal ticaretinden farklı olarak ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin sermaye hareketleri boyutunu göstermekte ve bölgesel ekonomik bağlantıların değerlendirilmesinde tamamlayıcı bir gösterge oluşturmaktadır. Grafik 7, Çin, ABD, AB ve Türkiye kaynaklı DYY akımlarının Basra Körfezi ülkelerine yönelik 2000–2025 dönemindeki gelişimini karşılaştırmaktadır. DYY verilerinin ülke ve bölge bazında nasıl toplulaştırıldığı ile AB'nin kapsamı Veri ve Yöntem bölümünde tanımlanmıştır. Grafik 7, Çin'in Basra Körfezi'ne yönelik DYY akımlarının özellikle 2010'lu yıllarda belirgin biçimde genişlediğini göstermektedir. Bu eğilim, Çin'in bölgeyle ekonomik ilişkilerinin ticaretin yanı sıra sermaye hareketleri açısından da güçlendiğine işaret etmektedir. Yatırımlardaki artışın 2013 sonrasında Kuşak ve Yol Girişimi'nin (BRI) uygulandığı dönemle örtüşmesi dikkat çekmekle birlik-

te, mevcut analiz BRI'nın DYY üzerindeki bağımsız etkisini ölçmediğinden aralarında nedensel bir ilişki kurulmamakta; yalnızca dönemsel eşzamanlılık tespit edilmektedir. ABD ve AB kaynaklı DYY akımları ise dönem içerisinde daha dalgalı bir görünüm sergilemektedir. Bununla birlikte, toplam DYY verileri sektörel bileşimi göstermediğinden bu değişimlerin enerji, teknoloji veya diğer sektörlerden kaynaklandığı sonucuna doğrudan ulaşılamaz. Benzer şekilde, aktörlerin yatırım hacimlerindeki göreceli değişimler tek başına bölgedeki ekonomik nüfuz veya mülkiyet hâkimiyetinin değiştiğinin göstergesi olarak değerlendirilmemektedir. Türkiye'nin Basra Körfezi'ne yönelik DYY akımları mutlak büyüklük bakımından Çin, ABD ve AB'nin altında kalmakla birlikte, dönem içerisinde değişen ve bazı yıllarda yükselen bir görünüm göstermektedir. Bu bulgu, Türkiye ile Körfez ekonomileri arasındaki ekonomik ilişkilerin mal ticaretinin yanı sıra sermaye hareketlerini de kapsadığını ortaya koymaktadır. Ancak toplam DYY serisi, yatırımların sektörel dağılımını göstermediğinden Türkiye kaynaklı yatırımlardaki değişimin belirli sektörlerle veya siyasi normalleşme süreçlerine bağlanması mevcut analiz kapsamında mümkün değildir. 2020 çevresinde gözlenen dalgalanmalar COVID-19 salgınının küresel DYY akımlarında belirgin daralmaların yaşandığı dönemle örtüşmektedir. Bununla birlikte, mevcut betimleyici yöntem farklı aktörlerin yatırım hareketlerinin küresel veya bölgesel şoklara duyarlılığını ayrı ayrı tahmin etmemektedir. Bu nedenle yatırım akımlarındaki toparlanma, yatırımların “yapısal dayanıklılığı” veya aktörlerin “kurumsal adaptasyon kapasitesi” şeklinde yorumlanmamaktadır. Genel olarak Grafik 7, Basra Körfezi'ne yönelik DYY akımlarının 2000–2025 döneminde aktörler arasında ölçek ve eğilim bakımından farklılaştığını göstermektedir. Çin'in genişleyen yatırım hacmi, ABD ve AB'nin dönemsel olarak değişen seyri ve Türkiye'nin daha düşük ölçekli yatırım varlığı, bölgenin uluslararası sermaye bağlantılarındaki farklılaşmayı ortaya koymaktadır. Bununla birlikte DYY hacmi tek başına “mülkiyet hâkimiyeti”, “stratejik bağımlılık” veya “jeoekonomik güç transferi” göstergesi olarak kullanılmamaktadır. Türkiye'nin bölgesel ekonomik konumu, DYY bulgularının ticaret hacmi, pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergeleriyle birlikte değerlendirilmesiyle ele alınmaktadır.

Grafik 7. Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nden Basra Körfezi Ülkelerine Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (2000–2025)

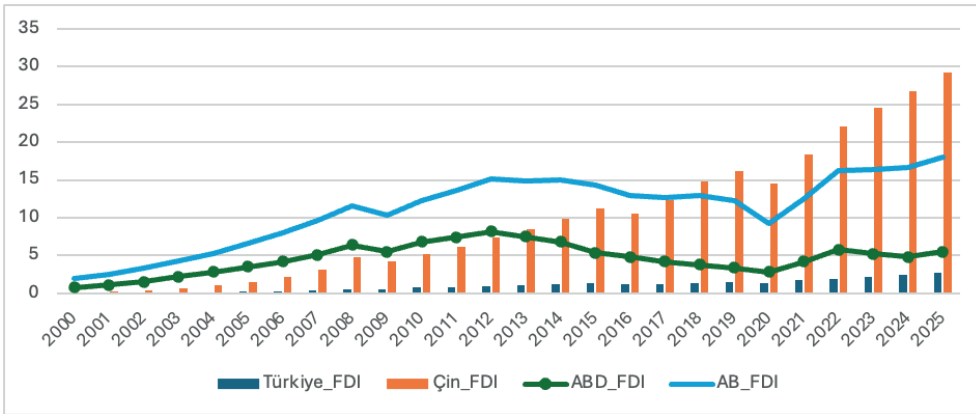
Kaynak: United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), *UNCTADstat Data Centre*. Kaynak ekonomi–hedef ekonomi bazındaki yıllık doğrudan yabancı yatırım akımları, çalışmada tanımlanan Basra Körfezi ülke kapsamı esas alınarak yazar tarafından toplulaştırılmıştır.

Hesaplama: $Bölgesel\ DYY\ Akımı_{i,t} = \sum DYY_{i,t} \rightarrow$ Burada i yatırımcı aktörü (Türkiye, Çin, ABD veya AB), j Basra Körfezi kapsamındaki hedef ülkeyi, t yılı göstermektedir.

3.8. Kızıldeniz Havzasında Doğrudan Yabancı Yatırım Akımlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), Kızıldeniz havzasındaki ekonomik ilişkilerin ticaretin ötesindeki sermaye boyutunun değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Grafik 8, Kızıldeniz kapsamında tanımlanan ülkelere yönelik Çin, ABD, AB ve Türkiye kaynaklı DYY akımlarının 2000–2025 dönemindeki gelişimini karşılaştırmaktadır. DYY verilerinin ülke ve bölge düzeyinde toplulaştırılma yöntemi, AB kapsamı ve 2025 verilerinin niteliği Veri ve Yöntem bölümünde açıklanmıştır. Grafik 8'in temel bulgularından biri, Çin kaynaklı DYY akımlarının özellikle 2010'lu yıllarda belirgin biçimde genişlemesidir. Bu gelişme, Çin ile Kızıldeniz ekonomileri arasındaki ekonomik ilişkilerin mal ticaretinin yanı sıra sermaye hareketleri bakımından da arttığını göstermektedir. Yatırım artışının 2013 sonrasında Kuşak ve Yol Girişimi'nin (BRI) uygulandığı dönemle örtüşmesi dikkat çekmekle birlikte, mevcut analiz BRI'nın yatırımlar üzerindeki bağımsız etkisini ölçmemektedir. Dolayısıyla gözlenen değişim istatistiksel bir “yapısal kırılma” veya BRI'nın nedensel sonucu olarak değil, dönemsel eşzamanlılık olarak değerlendirilmektedir. ABD ve AB kaynaklı DYY akımları ise dönem içerisinde daha dalgalı bir görünüm sergilemektedir. Bu durum, aktörlerin Kızıldeniz ekonomileriyle sermaye ilişkilerinin dönemlere göre farklılaştığını göstermektedir. Bununla birlikte toplam DYY serileri yatırımların sektörel bileşimini içermediğinden, söz konusu değişimlerin enerji, teknoloji, yeşil dönüşüm veya altyapı gibi belirli sektörlerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılamamaktadır. Benzer biçimde, yatırım akımlarındaki değişimlerin Arap Baharı veya bölgesel güvenlik gelişmelerinden kaynaklandığının belirlenmesi ayrı bir nedensel analiz gerektirmektedir. Türkiye'nin Kızıldeniz havzasına yönelik DYY akımları mutlak büyüklük bakımından Çin, ABD ve AB'den daha düşük bir düzeyde olmakla birlikte, dönem içerisinde artış gösteren yıllar bulunmaktadır. Bu görünüm, Türkiye'nin bölgeyle ekonomik ilişkilerinin yalnızca mal ticaretinden oluşmadığını, sermaye hareketlerini de içerdiğini göstermektedir. Bununla birlikte toplam DYY serileri sektör bazında ayrıştırılmadığından, Türkiye kaynaklı yatırımlardaki değişimin tekstil, imalat, inşaat veya altyapı faaliyetlerinden ne ölçüde kaynaklandığı mevcut verilerle belirlenmemektedir. Aynı nedenle 2021 sonrasındaki hareketlerin siyasi normalleşme veya Afrika'ya yönelik açılım politikalarının doğrudan sonucu olduğu ileri sürülmemektedir. 2020–2022 döneminde küresel DYY akımlarının COVID-19 salgını ve değişen finansal koşullarla aynı dönemde önemli dalgalanmalar gösterdiği dikkate alınmalıdır. Ancak mevcut betimleyici yöntem bu faktörlerin Kızıldeniz'e yönelik yatırımlar üzerindeki bağımsız etkilerini tahmin etmemektedir. Bu nedenle aktörler arasında-

ki farklı yatırım eğilimleri “risk duyarlılığı”, “yatırım dayanıklılığı” veya “mülkiyet temelli nüfuz” gibi doğrudan ölçülmeyen kavramlarla açıklanamamaktadır. Genel olarak Grafik 8, Çin, ABD, AB ve Türkiye kaynaklı DYY akımlarının 2000–2025 döneminde hem büyüklük hem de eğilim bakımından farklılaştığını ve Kızıldeniz havzasının çok aktörlü uluslararası sermaye ilişkilerine sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte DYY hacmi tek başına siyasi nüfuz, stratejik bağımlılık veya jeoekonomik güç göstergesi olarak değerlendirilmemektedir. Türkiye’nin bölgedeki göreceli ekonomik konumu, DYY bulgularının ticaret hacmi, pazar payı ve ticaret yoğunluğu göstergeleriyle birlikte değerlendirilmesi yoluyla ele alınmaktadır.

Grafik 8. Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği’nden Kızıldeniz Havzası Ülkelerine Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırım Akımları (2000–2025)

Kaynak: United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), *FDI/MNE Database* ve bilateral FDI istatistikleri. Kaynak ekonomi–hedef ekonomi bazındaki yıllık DYY akımları, çalışmada tanımlanan Kızıldeniz ülke grubu esas alınarak yazar tarafından toplulaştırılmıştır.

Hesaplama: $Bölgesel\ DYY\ Akımı_{i,t} = \sum_j DYY_{i \rightarrow j,t}$, Burada i kaynak ekonomiyi (Türkiye, Çin, ABD veya AB), j Kızıldeniz Havzası kapsamındaki hedef ekonomiyi ve t yılı göstermektedir.

3.9. Stratejik Havzalarda Ekonomik Gelişme (2000–2025)

Basra Körfezi ve Kızıldeniz havzaları; enerji kaynakları, pazar büyüklüğü, stratejik deniz geçişleri ve uluslararası ticaret bağlantıları nedeniyle küresel ekonomi açısından önemli ekonomik alanlardır. 2000–2025 döneminde her iki havzanın toplam ekonomik büyüklüğü artmakla birlikte, gelişimin ölçeği ve dönemsel seyri farklılaşmaktadır. Basra Körfezi daha yüksek ekonomik büyüklüğü ve enerji piyasalarıyla güçlü bağlantısıyla öne çıkarken, Kızıldeniz daha heterojen ekonomik yapılaraya sahip ülkelerden oluşmaktadır. Bölgesel ekonomik ölçeğin karşılaştırılması amacıyla ülke GSYH’leri cari ABD doları cinsinden toplulaştırılmıştır. Bu

nedenle göstergeler reel büyümeyi değil, nominal ekonomik büyüklüğün zaman içerisindeki değişimini göstermektedir. Cari dolar değerleri reel üretimin yanı sıra fiyat düzeyi, emtia fiyatları ve döviz kuru hareketlerinden de etkilenebileceğinden, sonuçlar bu sınırlılık dikkate alınarak yorumlanmaktadır. Ayrıca 2025 değerleri, veri kaynağındaki statüsüne uygun olarak tahmin/projeksiyon şeklinde gösterilmiş ve gerçekleşmiş verilerden ayrıştırmıştır.

3.9.1. Basra Körfezi: Ekonomik Ölçek, Enerji Döngüleri ve Çeşitlenme Eğilimleri

Tablo 1, Basra Körfezi kapsamında incelenen sekiz ekonominin toplam nominal GSYH'sinin 2000–2025 dönemindeki gelişimini göstermektedir. Bölgesel ekonomik büyüklük 2000'de 538,61 milyar ABD dolarından 2024'te 3,09 trilyon dolara yükselerek nominal olarak yaklaşık 5,7 kat genişlemiştir. Bununla birlikte seri doğrusal bir seyir izlememiş; 2009, 2015, 2020 ve 2023 yıllarında gerilemeler yaşanmıştır. Bu dönemler sırasıyla küresel finansal kriz, petrol fiyatlarındaki düşüş, COVID-19 salgını ve enerji piyasalarındaki dalgalanmalarla örtüşmektedir. Ancak mevcut gösterge-temelli yöntem bu faktörlerin bağımsız etkilerini tahmin etmediğinden, söz konusu eşzamanlılıklar nedensel ilişkiler olarak yorumlanmamaktadır. 2020 sonrasında belirgin bir toparlanma gözlenmiş; toplam nominal GSYH 2020'de 1,95 trilyon dolardan 2022'de 3,04 trilyon dolara, 2024'te ise 3,09 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu gelişim, Basra Körfezi'nin dönem sonunda ulaştığı ekonomik ölçeği ortaya koymakla birlikte, toplulaştırılmış seri ülkeler arasındaki önemli büyüklük ve performans farklılıklarını yansıtmamaktadır. Değerlerin cari ABD doları cinsinden nominal GSYH olması da yorum açısından önemlidir. Dolayısıyla serideki değişimler reel üretimin yanı sıra fiyat ve döviz kuru hareketlerinden etkilenmekte; uzun dönemli yükseliş reel büyümeden ziyade bölgenin nominal ekonomik ölçeğindeki genişlemeyi göstermektedir. Ayrıca 2025 için 3,02 trilyon dolarlık değer IMF projeksiyonu (P) olup 2000–2024 gerçekleştirmelerinden ayrıştırmıştır. Sonuç olarak Tablo 1, dönemsel dalgalanmalara rağmen Basra Körfezi ekonomilerinin nominal ekonomik ölçeğinin önemli ölçüde genişlediğini göstermektedir. Bu bulgu, Türkiye'nin bölgeyle ticaret ve yatırım ilişkilerinin geliştiği ekonomik pazarın büyüklüğünü ortaya koyarak pazar payı ve ticaret yoğunluğu analizlerine tamamlayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte bulgular, enerji fiyatları, çeşitlendirme politikaları veya jeoekonomik gelişmeler ile bölgesel GSYH arasında nedensel bir ilişki kurmak için kullanılmamaktadır.

Tablo 1. Basra Körfezi Ülkeleri Toplam Nominal GSYH'si (2000–2025) Ülke kapsamı: Bahreyn, Irak, İran, Katar, Kuveyt, Umman, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri.

Yıl	Toplam GSYH (Milyar ABD \$)	Yıl	Toplam GSYH (Milyar ABD \$)
2000	538,61	2013	2.411,08
2001	534,11	2014	2.399,14
2002	551,14	2015	2.038,91
2003	621,20	2016	2.086,51
2004	763,66	2017	2.241,94
2005	960,92	2018	2.419,45
2006	1.153,29	2019	2.350,18
2007	1.376,83	2020	1.954,15
2008	1.731,12	2021	2.478,39
2009	1.490,52	2022	3.036,04
2010	1.793,87	2023	2.998,43
2011	2.293,60	2024	3.092,91
2012	2.486,99	2025 ^P	3.016,68

Kaynak: World Bank, *World Development Indicators – GDP (current US\$)*, NY.GDP.MKTP.CD (2000–2024); International Monetary Fund (IMF), *World Economic Outlook Database, April 2026 – GDP, current prices, U.S. dollars* (2025). Ülke verileri yazar tarafından toplanmıştır.

Not: Değerler cari ABD doları cinsinden nominal GSYH'yi göstermektedir ve reel ekonomik büyümeyi doğrudan temsil etmemektedir. 2000–2024 değerleri World Bank WDI gerçekleşmiş verilerinden hesaplanmıştır. ^P: 2025 IMF WEO tahmin/projeksiyonudur.

Hesaplama yöntemi: Her yıl için sekiz ülkenin cari ABD doları cinsinden nominal GSYH değerleri toplanmıştır: $Toplam\ GSYH_t = Bahreyn_t + Irak_t + İran_t + Katar_t + Kuveyt_t + Umman_t + Suudi\ Arabistan_t + BAE_t$

3.9.2. Kızıldeniz Havzası: Ekonomik Ölçek, Heterojenlik ve Bölgesel Genişleme

Tablo 2, Mısır, Ürdün, Sudan, Etiyopya, Cibuti, Yemen, İsrail ve Eritre'den oluşan Kızıldeniz ekonomik havzasının 2000–2025 dönemindeki toplam nominal GSYH gelişimini göstermektedir. Uzun dönemli görünüm, bölgenin nominal ekonomik ölçeğinin belirgin biçimde genişlediğine, ancak bu genişlemenin doğrusal ve ülkeler arasında homojen bir süreç izlediğine işaret etmektedir. Özellikle Mısır, İsrail ve Etiyopya gibi görece büyük ekonomilerin bölgesel toplam içindeki ağırlığı, havzanın ekonomik büyüklüğünün ülke bazında önemli ölçüde yoğunlaştığını göstermektedir. Nitekim World Bank verilerinde 2024 nominal GSYH'si İsrail için 540,38 milyar, Mısır için 389,06 milyar ve Etiyopya için 149,74 milyar ABD

doları düzeyindedir. Bu nedenle bölgesel toplam GSYH'deki değişim, sekiz ekonominin ortak veya benzer bir büyüme performansı sergilediği biçiminde yorumlanmamalıdır. Kızıldeniz havzası; ekonomik büyüklük, kişi başına gelir, üretim yapısı ve makroekonomik koşullar açısından belirgin bir heterojenliğe sahiptir. Toplulaştırılmış GSYH göstergesi bu farklılıkları açıklamak yerine, Türkiye'nin ticaret ve yatırım ilişkilerini geliştirdiği bölgesel pazarın uzun dönemli ekonomik ölçeğini ortaya koymaktadır. Tablodaki değerlerin cari ABD doları cinsinden nominal GSYH olması da bulguların yorumlanmasında önem taşımaktadır. Nominal dolar değerlerindeki değişimler reel üretimin yanı sıra iç fiyat düzeyi ve döviz kuru hareketlerinden etkilenebildiğinden, serideki uzun dönemli yükseliş doğrudan “reel ekonomik büyüme” olarak değerlendirilmemelidir. Özellikle döviz kuru hareketlerinin belirgin olduğu ekonomilerde nominal dolar cinsinden GSYH ile reel ekonomik performansın seyri farklılaşabilmektedir. Dolayısıyla Tablo 2'nin temel bulgusu, Kızıldeniz havzasının toplam nominal ekonomik büyüklüğünün uzun dönemde genişlemesi, ancak bu genişlemenin ülkeler ve dönemler arasında asimetrik bir yapı göstermesidir. Bu görünüm çalışmanın ticaret, pazar payı ve ticaret yoğunluğu bulguları açısından da tamamlayıcıdır. Bölgesel ekonomik ölçeğin genişlemesi, Türkiye'nin Kızıldeniz havzasındaki artan ticari ilişkilerinin gerçekleştiği pazarın büyüklüğüne ilişkin makroekonomik bağlam sunmaktadır. Bununla birlikte, Tablo 2 tek başına ekonomik genişlemenin Süveyş–Bab el-Mendep koridoru, altyapı yatırımları, demografik gelişmeler veya jeopolitik süreçlerden kaynaklandığını göstermemektedir. Bu nedenle tablodan nedensel sonuç çıkarılmamakta; bulgular bölgesel ekonomik ölçeğin uzun dönemli ve karşılaştırmalı değişimiyle sınırlandırılmaktadır.

Tablo 2. Kızıldeniz Ekonomik Havzası Toplam Nominal GSYH'sı (2000–2025) Ülke kapsamı: Mısır, Ürdün, Sudan, Etiyopya, Cibuti, Yemen, İsrail ve Eritre.

Yıl	Toplam GSYH (Milyar ABD \$)	Yıl	Toplam GSYH (Milyar ABD \$)
2000	245,2	2013	710,4
2001	252,6	2014	745,8
2002	240,8	2015	785,2
2003	230,4	2016	820,6
2004	258,2	2017	760,4
2005	295,6	2018	810,2
2006	≈340,8	2019	865,8
2007	398,4	2020	920,4
2008	480,2	2021	1.050,6
2009	520,6	2022	1.180,2
2010	585,4	2023	1.150,8
2011	620,2	2024	1.120,4
2012	655,8	2025 ^p	1.210,8

Kaynak: Yazar tarafından IMF *World Economic Outlook Database, April 2026*, GDP, current prices (U.S. dollars) ülke serilerinden hesaplanmıştır. 2025 değerleri IMF tahmin/projeksiyonlarını içermektedir.

Ülke kapsamı: Mısır, Ürdün, Sudan, Etiyopya, Cibuti, Yemen, İsrail ve Eritre.

Hesaplama yöntemi: Burada, t yılında Kızıldeniz ekonomik havzasının toplam nominal GSYH'sini göstermektedir.

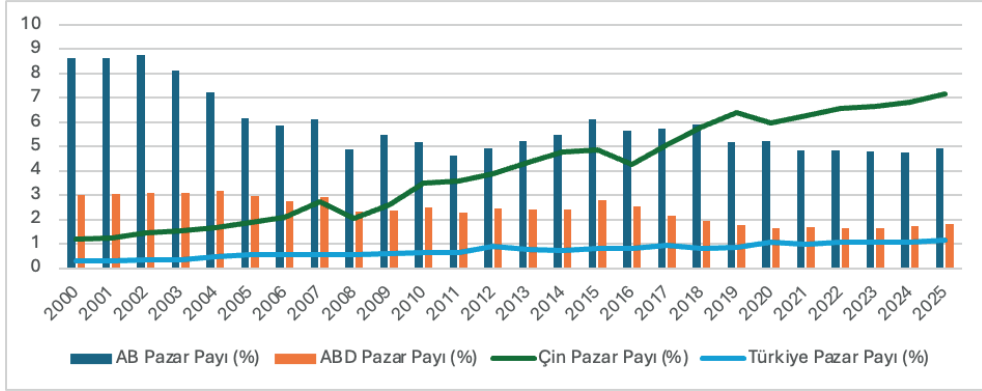
3.10. Bölgesel Pivot Olarak Türkiye: Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde Pazar Payı Analizi

Grafik 9, 2000–2025 döneminde Avrupa Birliği, ABD, Çin ve Türkiye'nin Basra Körfezi ekonomik havzasındaki pazar paylarının gelişimini karşılaştırmaktadır. Pazar payı, ilgili aktörün Basra Körfezi ülkelerine ihracatının bölgenin toplam ithalatına oranı olarak hesaplanmıştır. Bu gösterge aktörlerin bölgesel pazardaki göreceli ticari ağırlığını ölçmekte; siyasi nüfuz veya jeoekonomik güç göstergesi olarak kullanılmamaktadır.

Pazar Payı (%) = (Aktörün Basra Körfezi Ülkelerine İhracatı / Basra Körfezi Ülkelerinin Toplam İthalatı) × 100

Grafik 9'un en belirgin bulgusu, Çin'in pazar payındaki uzun dönemli yükseliştir. 2000 yılında yaklaşık %1 düzeyindeki payın 2025 projeksiyonunda %7'nin üzerine çıkması, Çin'in Basra Körfezi ithalatındaki göreceli ağırlığının önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Özellikle 2008 sonrasında belirginleşen bu eğilim, Çin'in küresel ihracat kapasitesindeki genişleme ve bölgeyle ekonomik ilişkilerinin geliştiği dönemle örtüşmektedir. Bununla birlikte mevcut analiz, söz konusu faktörlerin pazar payı üzerindeki bağımsız etkilerini test etmediğinden nedensel bir sonuç çıkarılmamaktadır. Avrupa Birliği'nin 2000'li yılların başında %8,5'in üzerinde olan pazar payının dönem sonunda yaklaşık %5'e gerilemesi, AB'nin Basra Körfezi ithalatındaki göreceli ağırlığının azaldığını göstermektedir. Benzer biçimde ABD'nin yaklaşık %3 düzeyinde seyreden payının dönem sonunda %2'nin altına gerilemesi göreceli bir pay kaybına işaret etmektedir. Bu gelişmeler, AB ve ABD'nin bölgedeki ekonomik önemlerini bütünüyle yitirdikleri şeklinde değil, Basra Körfezi'nin tedarikçi kompozisyonunun zaman içerisinde değişmesi bağlamında değerlendirilmelidir. Türkiye'nin pazar payı mutlak düzey bakımından Çin ve AB'nin altında kalmakla birlikte, yaklaşık %0,3'ten dönem sonunda %1 civarına yükselmiştir. Bu artış, Türkiye'nin Basra Körfezi ithalatı içerisindeki göreceli ticari ağırlığının başlangıç dönemine kıyasla güçlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte coğrafi yakınlık, üretim esnekliği veya ikili ekonomik ilişkiler gibi olası belirleyicilerin bu artış üzerindeki etkileri mevcut betimsel analiz kapsamında ayrı ayrı test edilmemektedir. Karşılaştırmalı olarak Grafik 9, Basra Körfezi'nin tedarikçi kompozisyonunda 2000–2025 döneminde önemli değişimler yaşandığını göstermektedir. Çin'in yükselen payına karşılık AB ve ABD'nin göreceli paylarının azalması ve Türkiye'nin daha düşük bir tabandan payını artırması, bölgesel ithalat kaynaklarının dağılımındaki değişime işaret etmektedir. Grafikte 2018–2019 civarında gözlenen aktörler arası yakınsama dikkat çekici olmakla birlikte, istatistiksel kırıl-

ma testi uygulanmadığından bu dönem “yapısal kırılma” olarak tanımlanmamaktadır. Dolayısıyla bulgular, kesin bir “hegemonik dönüşüm”den ziyade, Basra Körfezi pazarındaki göreceli ticari ağırlıkların yeniden dağılımı olarak değerlendirilmektedir.

Grafik 9. Basra Körfezi Pazarında Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Pazar Paylarının Gelişimi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Basra Körfezi bölgesel toplamı Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Umman, Bahreyn ve İran esas alınarak oluşturulmuştur.

Hesaplama: Pazar Payı (%) = (Aktörün Basra Körfezi Ülkelerine Toplam İhracatı / Basra Körfezi Ülkelerinin Toplam Mal İthalatı) × 100.

Matematiksel gösterimi: $PP_{i,t} = (X_{i \rightarrow BG,t} / M_{BG,t}) \times 100$

Burada:

- $PP_{i,t}$: i aktörünün t yılındaki Basra Körfezi pazar payını (%),
- $X_{i \rightarrow BG,t}$: i aktörünün t yılında Basra Körfezi ülke grubuna gerçekleştirdiği toplam ihracatı,
- $M_{BG,t}$: Basra Körfezi ülke grubunun t yılındaki toplam mal ithalatını,
- i : Türkiye, Çin, ABD veya AB'yi,
- t : 2000–2025 dönemindeki ilgili yılı ifade etmektedir.

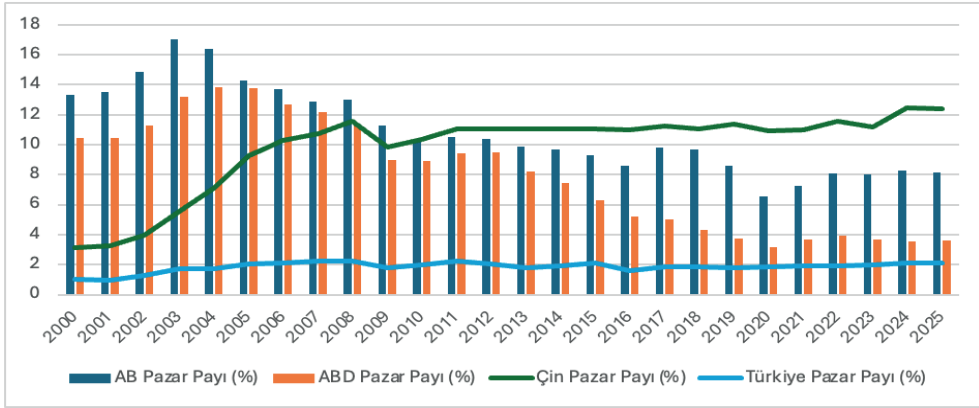
3.11. Kızıldeniz Havzasında Küresel Aktörlerin Pazar Payı Dinamikleri

Grafik 10, 2000–2025 döneminde AB, ABD, Çin ve Türkiye'nin Kızıldeniz havzasındaki pazar paylarının değişimini karşılaştırmaktadır. Pazar payı, ilgili aktörün bölge ülkelerine

ihracatının Kızıldeniz ülkelerinin toplam mal ithalatına oranı olarak hesaplanmıştır:

$$\text{Pazar Payı (\%)} = (\text{Aktörün Kızıldeniz Ülkelerine İhracatı} / \text{Kızıldeniz Ülkelerinin Toplam Mal İthalatı}) \times 100$$

Bu gösterge, aktörlerin bölgesel ithalat pazarındaki göreceli ticari ağırlığını ölçmekte; tek başına siyasi nüfuz veya jeoekonomik güç göstergesi olarak değerlendirilmemektedir. Grafik 10'un en belirgin bulgusu Çin'in pazar payındaki güçlü yükseliştir. Çin'in 2000 yılında yaklaşık %3 olan payının 2025 projeksiyonunda %12'nin üzerine çıkması, Kızıldeniz ithalatındaki göreceli ağırlığının önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Çin'in küresel üretim ve ihracat kapasitesindeki genişleme ile bölgedeki ekonomik bağlantılar bu gelişmenin genel bağlamını oluşturmakla birlikte, mevcut analiz bu faktörlerin bağımsız etkilerini ölçemediğinden nedensel bir ilişki kurulmamaktadır. AB, dönem başlangıcında %13'ün üzerindeki payıyla karşılaştırılan aktörler arasında en yüksek pazar payına sahipken, dönem sonunda bu oran yaklaşık %8'e gerilemiştir. Bu değişim AB'nin mutlak ihracatının azaldığını göstermekten ziyade, Kızıldeniz ülkelerinin toplam ithalatındaki tedarikçi dağılımının değiştiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde ABD'nin pazar payının özellikle 2010'lu yıllardan itibaren gerileyerek dönem sonunda %4 civarına veya altına inmesi, bölge ithalatındaki göreceli ağırlığının azaldığını göstermektedir. Bunun nedenleri mevcut betimsel analiz kapsamında ayrıca test edilmemektedir. Türkiye'nin pazar payı ise mutlak düzey bakımından Çin ve AB'nin altında kalmakla birlikte, 2000 yılındaki yaklaşık %1 seviyesinden dönem sonunda %2 civarına yükselmiştir. Bu artış, Türkiye'nin Kızıldeniz ülkelerinin toplam ithalatındaki göreceli ağırlığının güçlendiğini göstermektedir. Coğrafi yakınlık, üretim kapasitesi ve ikili ekonomik ilişkiler bu gelişmenin olası bağlamsal unsurları olmakla birlikte, bunların pazar payı üzerindeki bağımsız etkileri mevcut analizle sınanmamaktadır. Karşılaştırmalı görünüm, Kızıldeniz'in tedarikçi kompozisyonunun son çeyrek yüzyılda belirgin biçimde değiştiğini ortaya koymaktadır. Çin'in güçlü pay artışı, AB ve ABD'nin göreceli pay kayıpları ve Türkiye'nin daha düşük bir tabandan payını artırması, bölgesel ithalat pazarının daha çok aktörlü bir yapıya yöneldiğine işaret etmektedir. Ancak bu değişim, doğrudan "hegemonik dönüşüm" veya kesin bir "jeoekonomik eksen kayması" olarak yorumlanmamaktadır. Benzer şekilde, 2009–2010 civarında Çin ve ABD paylarında gözlenen kesişme istatistiksel kırılma testi uygulanmadığından "yapısal kırılma" olarak tanımlanmamaktadır. Bulgular, daha sınırlı biçimde, Kızıldeniz pazarındaki göreceli ticari ağırlıkların yeniden dağılımını göstermektedir.

Grafik 10. Kızıldeniz Havzasında Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Pazar Paylarının Gelişimi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Kızıldeniz bölgesel toplamı çalışmada tanımlanan ülke kapsamı esas alınarak oluşturulmuştur. IMF'nin söz konusu veri seti partner ülkeye göre mal ihracatı ve ithalatı verilerini içermektedir.

Hesaplama: Pazar Payı (%) = (Aktörün Kızıldeniz Ülkelerine Toplam İhracatı / Kızıldeniz Ülkelerinin Toplam Mal İthalatı) × 100.

Matematiksel gösterim: $PP_{i,t} = (X_{i \rightarrow KH,t} / M_{KH,t}) \times 100$

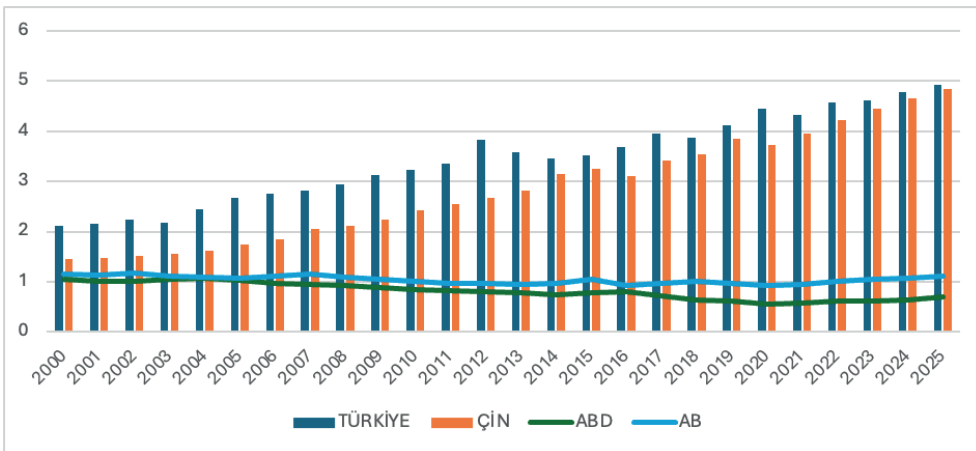
- $PP_{i,t}$, i aktörünün t yılındaki Kızıldeniz pazar payını;
- $X_{i \rightarrow KH,t}$, ilgili aktörün Kızıldeniz ülke grubuna toplam ihracatını;
- $M_{KH,t}$ ise aynı ülke grubunun toplam mal ithalatını ifade etmektedir.
- i , AB, ABD, Çin veya Türkiye'yi; t ise ilgili yılı göstermektedir.

3.12. Basra Körfezi'nde Ticaret Yoğunluğunun Karşılaştırmalı Gelişimi: Türkiye, Çin, AB ve ABD

Grafik 11, 2000–2025 döneminde Türkiye, Çin, AB ve ABD'nin Basra Körfezi ülkeleriyle ticari ilişkilerini Bölgesel Ticaret Yoğunluğu Endeksi (Trade Intensity Index–TII) üzerinden karşılaştırmaktadır. TII, bir aktörün belirli bir bölgeyle ticaretinin kendi toplam ticareti içindeki payını, ilgili bölgenin dünya ticaretindeki payıyla karşılaştırmaktadır. Endeksin 1'in üzerinde olması bölgeyle ticaretin referans dünya payının üzerinde, 1'in altında olması ise altında yoğunlaştığını göstermektedir. $TII > 1$ stratejik veya ekonomik bağımlılık anlamına gelmemektedir. TII aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$TII_{ij} = (T_{ij} / T_i) / (T_t / T^w)$$

Burada; T_{it} , i aktörünün Basra Körfezi ile toplam ticaretini; T_i , i aktörünün toplam dünya ticaretini; T_j , Basra Körfezi'nin toplam dünya ticaretini ve T^W , toplam dünya ticaretini ifade etmektedir. Grafik 11'in temel bulgusu, Türkiye'nin Basra Körfezi ile ticaret yoğunluğunun uzun dönemde belirgin biçimde yükselmesidir. Türkiye'nin TII değeri 2000'de 2,12 iken 2025 projeksiyonunda 4,92'ye ulaşmaktadır. Bu değişim, Basra Körfezi'nin Türkiye'nin dış ticaret yapısındaki göreceli ağırlığının bölgenin dünya ticaretindeki ağırlığına kıyasla arttığını göstermektedir. Ancak yüksek TII değeri, Türkiye'nin bölgeye bağımlı olduğu veya Basra Körfezi'nin Türkiye açısından “vazgeçilmez” bir pazar hâline geldiği şeklinde yorumlanmamaktadır. Çin'in TII değerleri de özellikle 2010 sonrasında yükselerek dönem sonunda Türkiye'ye yaklaşmaktadır. Bu yakınsama, Türkiye ve Çin açısından Basra Körfezi'nin kendi küresel ticaret yapıları içerisindeki göreceli önemini arttığını göstermektedir. Bununla birlikte TII değerlerinin yakınlaşması, iki ülke arasında doğrudan ticari rekabet bulunduğunun istatistiksel kanıtı değildir. AB'nin TII değerinin dönem boyunca yaklaşık 1 civarında daha istikrarlı seyretmesi, Basra Körfezi ile ticaret yoğunluğunun referans dünya ağırlığına görece yakın olduğunu göstermektedir. ABD'de ise özellikle 2010 sonrasında gözlenen gerileme ve 2025 projeksiyonunda yaklaşık 0,70 düzeyine inilmesi, Basra Körfezi'nin ABD'nin toplam dış ticareti içerisindeki göreceli ağırlığının azaldığına işaret etmektedir. Ancak bu bulgu ABD'nin bölgeden ekonomik veya jeopolitik olarak “geri çekildiği” şeklinde değerlendirilmemektedir. Genel olarak Grafik 11, Basra Körfezi'nin Türkiye ve Çin'in dış ticaret yapılarındaki göreceli ağırlığının yükseldiğini, AB'de daha istikrarlı kaldığını ve ABD'de azaldığını göstermektedir. Bu farklılaşma bölgenin aktörler açısından değişen ticari önemini ortaya koymakla birlikte, tek başına “hegemonik dönüşüm” veya Transatlantik ekseninden Avrasya eksenine kesin bir “jeoekonomik kayma”nın kanıtı değildir. Benzer şekilde, 2020 dönemindeki TII hareketlerinin pandemi veya tedarik zinciri tercihlerinden kaynaklandığı mevcut betimsel analizle nedensel olarak ileri sürülmemektedir.

Grafik 11. Basra Körfezi'nde Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Ticaret Yoğunluğu Endeksi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Basra Körfezi ülke grubu Irak, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt, Umman, Bahreyn ve İran'dan oluşmaktadır.

$$\text{Hesaplama: } TII_{ij,t} = (X_{ij,t} / X_{i,t}) / (M_{j,t} / M_{w,t})$$

Bölgesel Ticaret Yoğunluğu Endeksi (TII)

$$TII_{ij,t} = (X_{ij,t} / X_{i,t}) / (M_{j,t} / M_{w,t})$$

Burada:

TII_{ij,t}: *i* aktörünün *t* yılında *j* bölgesiyle ticaret yoğunluğu endeksini,

X_{ij,t}: *i* aktörünün *j* bölgesine ihracatını,

X_{i,t}: *i* aktörünün dünyaya yaptığı toplam ihracatı,

M_{j,t}: *j* bölgesinin toplam ithalatını,

M_{w,t}: dünya toplam ithalatını,

i: Türkiye, Çin, ABD veya AB'yi,

j: Basra Körfezi ekonomik havzasını,

t: ilgili yılı ifade etmektedir.

Endeksin yorumlanması:

TII > 1: Bölgeyle ticaret, referans dünya ticaret ağırlığının üzerinde yoğunlaşmaktadır.

TII = 1: Ticaret yoğunluğu referans dünya ağırlığıyla uyumludur.

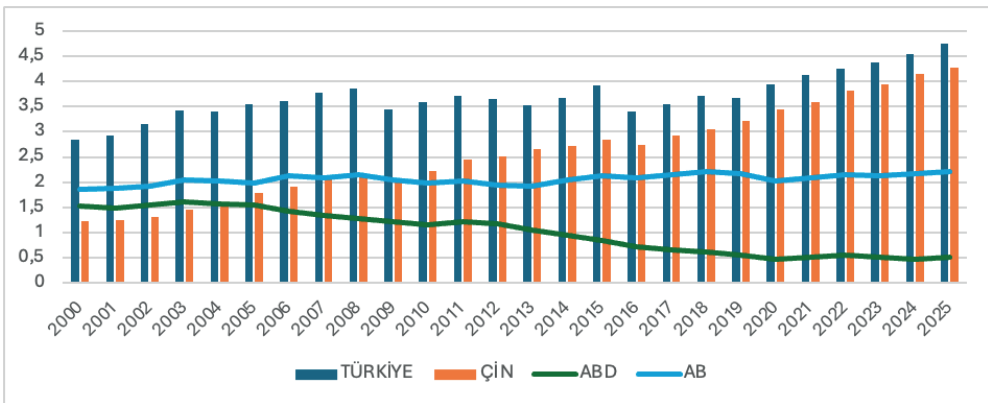
TII < 1: Bölgeyle ticaret yoğunluğu referans dünya ağırlığının altındadır.

3.13. Kızıldeniz Havzasında Ticaret Yoğunluğunun Karşılaştırmalı Gelişimi

Grafik 12, 2000–2025 döneminde Türkiye, Çin, AB ve ABD'nin Kızıldeniz havzasıyla ticari ilişkilerini Bölgesel Ticaret Yoğunluğu Endeksi (Trade Intensity Index–TII) üzerinden karşılaştırmaktadır. TII, bir aktörün bölgeyle ticaretinin kendi toplam ticareti içindeki payını, bölgenin dünya ticaretindeki payıyla karşılaştırmaktadır. Endeksin 1'in üzerinde olması ticaret yoğunluğunun referans dünya ağırlığının üzerinde, 1'in altında olması ise altında bulunduğunu göstermektedir. TII stratejik veya ekonomik bağımlılığı ölçmemektedir. Önceki bölümde tanımlanan TII aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$TII_{ij} = (T_{ij} / T_i) / (T_j / T^w)$$

Burada T_{ij} , i aktörünün Kızıldeniz havzasıyla toplam ticaretini; T_i , aktörün toplam dünya ticaretini; T_j , Kızıldeniz havzasının toplam dünya ticaretini ve T^W , toplam dünya ticaretini ifade etmektedir. Grafik 12'nin temel bulgusu, Türkiye'nin Kızıldeniz havzasıyla ticaret yoğunluğunun dönem boyunca yükselmesidir. Türkiye'nin TII değeri 2000'de 2,85 iken 2025 projeksiyonunda 4,75'e ulaşmaktadır. Bu değişim, Kızıldeniz'in Türkiye'nin dış ticaret yapısındaki görece ağırlığının bölgenin dünya ticaretindeki ağırlığına kıyasla arttığını göstermektedir. Ancak yüksek TII değeri bölgeye stratejik bağımlılık veya bölgenin Türkiye açısından "vazgeçilmez" olduğu anlamına gelmemektedir. Çin'in TII değeri de özellikle 2010 sonrasında yükselerek 2,22'den 2025 projeksiyonunda 4,28'e ulaşmaktadır. Türkiye ve Çin değerlerinin dönem sonunda birbirine yaklaşması, her iki aktör açısından Kızıldeniz'in görece ticari öneminin arttığını işaret etmektedir; ancak bu yakınsama doğrudan Türkiye-Çin rekabetinin göstergesi olarak değerlendirilmemektedir. AB'nin TII değerlerinin yaklaşık 2 düzeyinde görece istikrarlı seyretmesi, Kızıldeniz ile ticaretinin dönem boyunca referans dünya ağırlığının üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. ABD'de ise 2000'de 1,52 olan endeksin 2025 projeksiyonunda yaklaşık 0,52'ye gerilemesi, bölgenin ABD dış ticareti içerisindeki görece ağırlığının azaldığını işaret etmektedir. Bununla birlikte bu sonuç ABD'nin bölgeden "stratejik olarak geri çekildiğini" göstermemektedir. Genel olarak Grafik 12, Kızıldeniz'in Türkiye ve Çin'in dış ticaret yapılarındaki görece ağırlığının arttığını, AB açısından daha istikrarlı kaldığını ve ABD açısından azaldığını ortaya koymaktadır. Pazar payı bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde bu görünüm, Kızıldeniz ticaretinde aktörlerin görece konumlarının zaman içerisinde farklılaştığını göstermektedir. Bununla birlikte sonuçlar, kesin bir "jeo-ekonomik eksen kayması", hegemonik dönüşüm veya tedarik zinciri bağımlılığının ampirik kanıtı olarak yorumlanmamaktadır. Benzer şekilde, 2020 sonrasındaki hareketlerin pandemi veya lojistik gelişmelerden kaynaklandığı mevcut betimsel yöntemle nedensel olarak ileri sürülmemektedir.

Grafik 12. Kızıldeniz Havzasında Türkiye, Çin, ABD ve Avrupa Birliği'nin Ticaret Yoğunluğu Endeksi (2000–2025)

Kaynak: International Monetary Fund (IMF), *International Trade in Goods (by Partner Country–IMTS; formerly Direction of Trade Statistics–DOTS)* verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Kızıldeniz ülke grubu, çalışmanın Veri ve Yöntem bölümünde tanımlanan ülke kapsamı esas alınarak oluşturulmuştur.

$$\text{Hesaplama: } TII_{ij,t} = (X_{ij,t} / X_{i,t}) / (M_{j,t} / M_{w,t})$$

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi ile ekonomik ilişkilerinin 2000–2025 döneminde genel olarak genişlediğini göstermektedir. Ticaret hacmi ve ihracattaki artış ile bazı dönemlerde Türkiye lehine gelişen ticaret dengesi, her iki havzanın Türkiye'nin dış ticaret yapısındaki öneminin arttığına işaret etmektedir. Bölge ülkeleriyle gerçekleştirilen ticarete ortaya çıkan fazla, Türkiye'nin toplam mal ticareti dengesi açısından dengeleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte bu bulgu, söz konusu ticaret fazlasının cari işlemler açığını doğrudan finanse ettiği şeklinde yorumlanmamalıdır.

Pazar payı ve Bölgesel Ticaret Yoğunluğu Endeksi (TII) sonuçları da Türkiye'nin bölgedeki göreceli ticari konumunun güçlendiğini göstermektedir. Her iki havzada düşük başlangıç seviyelerinden yükselen pazar payı, Türkiye'nin bölge ithalatındaki göreceli ağırlığının arttığına işaret etmektedir. TII değerlerinin 1'in üzerinde gerçekleşmesi ve dönem içerisinde yükselmesi ise Türkiye'nin bu bölgelerle ticaretinin, bölgelerin dünya ticaretindeki ağırlığına kıyasla daha yoğun bir yapı gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte TII sonuçları stratejik bağımlılık, siyasi nüfuz veya jeopolitik güç göstergesi olarak değerlendirilmemelidir.

AB, ABD ve Çin ile yapılan karşılaştırmalar, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ticari yapının incelenen dönemde aktörler bakımından farklılaştığını ortaya koymaktadır. Çin'in ticaret hacmi ve pazar payındaki güçlü yükselişine karşılık AB ve ABD'nin bazı göstergelerdeki göreceli ağırlığının azaldığı görülmektedir. Türkiye, mutlak ticaret hacmi bakımından büyük ekonomik aktörlerin gerisinde kalmasına rağmen pazar payı ve ticaret yoğunluğu açısından yükselen bir görünüm sergilemiştir. Bu farklılaşma, her iki havzadaki ekonomik ilişkilerin daha çok aktörlü bir yapıya yöneldiğine işaret etmekle birlikte, tek başına kesin bir jeoekonomik eksen kaymasının veya bölgesel güç dönüşümünün kanıtı olarak değerlendirilmemelidir.

Doğrudan yabancı yatırım bulguları, dış ticaret ilişkilerini tamamlayan sermaye hareketlerinin aktörler arasında farklılaştığını göstermektedir. Çin'in özellikle 2010 sonrasında yatırım akımlarında belirgin bir yükseliş sergilediği, ABD ve AB'nin daha dalgalı bir seyir izlediği, Türkiye'nin ise daha sınırlı bir yatırım hacmine rağmen dönemsel artışlar gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte yatırım hareketlerindeki değişimler siyasi normalleşmenin, ekonomik diplomasinin veya belirli dış politika girişimlerinin doğrudan sonucu olarak yorumlanmamalıdır.

Bölgesel GSYH göstergeleri, hem Basra Körfezi'nin hem de Kızıldeniz havzasının nominal ekonomik ölçeğinin incelenen dönemde önemli ölçüde genişlediğini göstermektedir. Basra Körfezi enerji ve sermaye yoğun ekonomik yapısıyla öne çıkarken, Kızıldeniz havzası daha heterojen ekonomik özellikler göstermektedir. Bu farklılıklar, iki havzanın Türkiye açısından farklı ekonomik olanaklar ve ilişki biçimleri ortaya çıkardığına işaret etmektedir. Bununla birlikte cari ABD doları cinsinden GSYH değerleri fiyat ve döviz kuru hareketlerinden etkilenebildiğinden, söz konusu değişimler reel ekonomik büyümenin doğrudan göstergesi olarak değerlendirilmemelidir.

Jeoekonomik açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye'nin artan pazar payı ve ticaret yoğunluğu iki havzanın Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileri içerisindeki görece öneminin güçlendiğini göstermektedir. Ancak ticaret ve yatırım göstergelerindeki değişimler doğrudan siyasi veya stratejik nüfuz göstergeleri değildir. Bu nedenle elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin bölgesel ekonomik bağlantılarının ve görece ticari ağırlığının gelişimiyle sınırlı olarak yorumlanmalıdır.

Çalışmanın literatüre temel katkısı, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki ekonomik konumunun uzun dönemli ve karşılaştırmalı bir gösterge seti üzerinden AB, ABD ve Çin ile birlikte değerlendirilmesidir. Ticaret hacmi ve ticaret dengesinin yanı sıra pazar payı, TII ve doğrudan yabancı yatırım göstergelerinin birlikte ele alınması, Türkiye'nin bölgesel ekonomik konumunun farklı boyutlarının aynı analitik çerçeve içerisinde incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu yaklaşım, yalnızca ekonomik ilişkilerin mutlak büyüklüğünün değil, Türkiye'nin bölgesel pazarlardaki görece konumunun ve ticaret yoğunluğunun zaman içerisindeki değişiminin de ortaya konulmasını sağlamaktadır.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları da sonuçların yorumlanmasında dikkate alınmalıdır. Analizin yıllık ve betimsel-karşılaştırmalı göstergelere dayanması, gözlenen değişimler arasında nedensel ilişkiler kurulmasına imkân vermemektedir. Ayrıca Kızıldeniz ve Basra Körfezi kapsamında değerlendirilen ülkelerin ekonomik yapılarındaki heterojenlik, bölgesel toplulaştırmaların yorumlanmasında dikkatli olunmasını gerektirmektedir. 2025 yılına ilişkin kullanılan değerlerin tahmin veya projeksiyon niteliğinde olduğu durumlarda, bu özellik de dönem sonu karşılaştırmalarının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulmalıdır. Gelecek araştırmalarda ülke bazlı analizler, panel veri yöntemleri ve ticaret çekim modelleri kullanılarak bölgesel ticaret ve yatırım ilişkilerinin belirleyicileri daha ayrıntılı biçimde incelenebilir.

Sonuç olarak, 2000–2025 dönemine ilişkin bulgular Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki görece ticari ağırlığının, pazar payının ve ticaret yoğunluğunun genel olarak arttığını göstermektedir. Bu gelişme, Türkiye'nin dış ticaret coğrafyasının çeşitlenmesi ve iki stratejik havzayla ekonomik bağlantılarının güçlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte mevcut bulgular stratejik bağımlılık, siyasi nüfuz veya kesin bir bölgesel güç dönüşümü sonucuna ulaşmak için yeterli değildir. Çalışmanın ampirik olarak desteklediği temel sonuç, Türkiye'nin Kızıldeniz ve Basra Körfezi'ndeki görece ekonomik ve ticari konumunun incelenen dönemde güçlenmiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Ayenalem, A. Y., & Endalayehu, G. A. (2025). From Suez Canal to Bab al-Mandab Strait: Navigating maritime security in the world's busiest maritime trade corridor. *Ortadoğu Etütleri*, 17(1), 37–66. <https://doi.org/10.47932/ortetut.1744422>
- Benli Altunışık, M., & Martin, L. G. (2023). Turkey and the Middle East and North Africa under the AKP: A three level analysis of foreign policy change. *Uluslararası İlişkiler*, 20(78), 79–96. <https://doi.org/10.33458/ui-dergisi.1285200>
- Çeştepe, H. (2012). Türkiye'nin seçilmiş Ortadoğu ülkeleriyle ticaretinin analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 23–43.
- International Monetary Fund. (2026a). *International trade in goods (by partner country) (IMTS; formerly Direction of Trade Statistics [DOTS])* [Data set]. IMF Data.
- International Monetary Fund. (2026b). *Balance of payments statistics (BOP)* [Data set]. IMF Data.
- International Monetary Fund. (2026c). *World Economic Outlook database, April 2026* [Data set]. International Monetary Fund.
- Kaya, M., & Kaya, E. (2019). Türkiye'nin 2000'li yıllarda Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile ekonomik ve siyasi ilişkileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 505–520. <https://doi.org/10.33206/mjss.471775>
- Özçobanlar, M. A. (2022). Türkiye's economic diplomacy: Enhancing the impact and coherence of Türkiye's external actions as an emerging strategy. *Studia Europejskie – Studies in European Affairs*, 26(3), 143–173. <https://doi.org/10.33067/SE.3.2022.7>
- Sweidan, O. D. (2025). Economic challenges of economic diversification and sustainability in the GCC countries. *Review of Political Economy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/09538259.2025.2493269>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2025). *UNCTADstat data centre* [Data set]. UN Trade and Development.
- World Bank. (2026). *World Development Indicators: GDP (current US\$) (NY.GDP.MKTP.CD)* [Data set]. World Bank.
- Yüksel, M. (2020). 2000–2019 döneminde Türkiye ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkiler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 223–248.
- Ziadah, R. (2018). Constructing a logistics space: Perspectives from the Gulf Cooperation Council. *Environment and Planning D: Society and Space*, 36(4), 666–682. <https://doi.org/10.1177/0263775817742916>